

1976-84

Universul Literar

Anul XLIV Nr. 19

6 Mai 1928

5 Lei

C T Î T O R Î I

BARBU DELAVRANCEA

Mare orator în discursurile în chestiunea națională; novelist clasic în „Hagi Tudose“, „Bunicul“ și „Bunica“; dramaturg epic în „Apus de soare“; în episodul lui Luca Arbore din „Viforul“ și în primul act din „Luceafărul“, mare literat, în tot ce scrie, — Delavrancea este primul scriitor posteminescian care a pus la contribuție tezaurul formelor, cuvintelor și frazelor — create de Eminescu — rămânând totuși, în acest tradiționalism, pe drumul său propriu.

Ceea ce distinge pe Delavrancea de toți contemporanii săi este verbul, în sensul larg al cuvântului. Impreună cu Odobescu și Vlahuță, el este un maestru al verbului românesc. El face în proză pentru graiul muntenesc — sau mai precis — pentru graiul bucureștean-ilfovean, ceea ce a făcut în versuri pentru graiul moldovenesc Eminescu. Personalitatea lui artistică între acești trei scriitori trebuie situată.

Delavrancea este înfrățit cu Eminescu printr-o calitate pe care acesta din urmă o are mai accentuat decât — pot zice — toți scriitorii moderni. Această calitate, care, în mod impropriu poartă numele de „poezie“ „poetic“, este esențială însușire, nu a poetului, ci a scriitorului. Această calitate care face pe mulți să considere ca „opere poetice“, bucăți de versuri cari în realitate nu sunt decât extraordinare „opere literare“ — este adâncimea sufletului. Ea face ca imaginile lui Eminescu să aibă o aureolă, o perspectivă, o rezonanță sugestivă infinită, lucru care face dintr'insul un scriitor absolut intraductibil. Cum o să pot traduce și în ce limbă farmecul unor versuri ca

Stelele'n cer
Ard depărtărilor
Până ce pter...?

E cu neputință. — Aceeași calitate însă mai redusă și mai neegală se găsește în proza lui Delavrancea. Imaginile ce întrebunțează nu sunt atât plastice, cum sânt la Odobescu, nici afective cum sânt la Vlahuță. El nu ne dă nici conturul lucrurilor, ca unul, nici puterea lor emoțională, a celui alt. Imaginile lui Delavrancea pătrunzând în atmosfera sa sufletească se aprind, dobândesc o strălucire mai puternică decât realitatea. Delavrancea, ca și Eminescu, este un imaginativ. Imaginativ în discursuri, în nuvele și în dramă. Imaginativitatea însă, cum am spus nu e o calitate de poet, ci de scriitor. De aceea

primele lui nuvele s'au impus prin talentul scriitorului, nu prin acela al poetului. Și de aceea, în afară de cele trei nuvele, enumerate la începutul acestui articol, toate celelalte cuprind nu stări estetice, ci psihologice. Ele emoționează pe aceia care au dispozițiune sufletească analoagă, Fie că această dispozițiune e provenită din însăși constituția conștiinței, fie din experiența unor fapte analoage cu cele povestite de novelist. Ele și-au produs efectul în vremea lor, când dispozițiile sufletești ce implică erau oarecum generale. Astăzi însă, când acele dispozițiuni au

BARBU DELAVRANCEA LA 30 DE ANI

trecut, — ne lasă reci. Și de aceea, iarăși cu toate că a scris atât de mult, nuvelele sale, n'au în literatură locul pe care îl au bunăoară, un Carageale, sau un Slavici, fără să mai vorbesc de ceilalți în viață. Chiar Creangă cu al său „Moș Nikifor Cotcarul“ având o varietate mai mare de mijloace poetice și realizând o sinteză mai discretă și mai completă ti poate trece înainte. Căci Creangă este mai înainte de toate un poet epic, care numai din greșală a scris bucăți în proză ca „Moș Roată“ sau „Cinci pâini“. Delavrancea în nuvele nu are puterea plastică, fără de care nu există poezie.

Această putere se repetă în epicismul dramatic al dramei „Apus de soare“. Delavrancea creiază o figură dramatică, ce poate fi pusă alături cu creațiunile marilor dramaturgi. Ștefan, eroul ei, este un om întreg la suflet și la minte, dar e bolnav și

aproape de sfârșit. Intre sufletul său și între trupul slăbănogit se dă o luptă cumplită. Sufletul lui sănătos a călătorit 47 de ani Moldova. El cere s'o cărmărească mai departe — și după moarte. Tatăl său trebuie să se înfăptuiască cu orice preț. Și astfel, desprețuind durerile morții, ridică năprasnic de pe patul unde nu și îi fusese arse, ia sabia, ese afară în lume și ucide pe Ulea, care îndrăsnise să-l rănească și să proclame domn pe un nepot, făniță în locul lui Bogdan. E vina tatălui ce-i aduce moartea. Ștefan din „Apus de soare“ are o viață estetică obiectivă, trăiește în afară de subiectivitatea proprie și trăiește prin modul cum a fost conceput, nu numai prin cuvântul ce-l exprimă. Sublima resignare a lui Luca Arbore din „Viforul“; poezia misterioasă desvâluită din actul I al „Luceafărului“ — aceeași valoare, unde Ștefan și Ștefan unde puțința sufletească și puțința trupestă se iau la luptă și fără ertare. Într'aceste creațiuni artistice, strălucit prin sine însuși, apar profunziunile și rezonanțele din „Apus de soare“ de Eminescu. Discursul lui Ștefan din actul III din „Apus de soare“ este un sublim de cea mai minunată calitate. El mișcă și înfioară, s'gudue și înaltează. E marele orator Delavrancea din discursurile lui naționale, devenit acum demiurg.

MIHAIL DRAGOMIRESCU

De vorbă cu Vlahuță și alt prieten

DISCURS ROSTIT LA INMORMÂNTAREA LUI BARBU DELAVRANCEA, IN BISERICA BANU DIN IAȘI, IN ZIUA DE 1 MAIU 1918

Jalnică Adunare,

În numele teatrelor naționale, cărora talentul lui Barbu Delavrancea le-a dăruit seri de artă înălțătoare, vin să aduc o smerită și îndurerată închinare la fața corpului său neinsuflețit.

Încă un vârf de munte pe care îl pierdem, încă o culme care trece dincolo de hotarele noastre!

Cu el nu s'a stins o lumină și a răsunat un glas; cu el s'a stins un cer întreg de aștri și o furtună de glasuri, un cloot de voci care îndeamnă, care mănă, care răscolesc.

De mult nu se va fi simțit o tăcere așa de adâncă, cum este aceea care se coboară în jurul nostru, acum! —

Înzestrat cu talentul lucrurilor mari și cu patima lucrurilor frumoase, Barbu Delavrancea a străbătut mai toate ținuturile artei, amator merituos în toate, maestru neîntrecut în câteva. Cu greu se vor găsi nuvele superioare aceluia pe care îl înălțătoare și mai cu seamă, greu se vor găsi discursuri care să nu răsună plâpânde alături de cuvântările lui! Ce izvor de vorbe fermecate, ce vâlvă de vijelii năvalnice era această gură, pecetluită astăzi pentru totdeauna! Cine a rezistat cuvântului lui Delavrancea, cine n'ar fi mers la porunca lui, cine mai cuteza să vorbească îndată după dânsul, să părăsească îndată portul tăcerii în uriașa agitare de talazuri pe care o lăsa după ele perorațiile elocventii lui!?

Consacrându-se toată vremea nuvelor, care a înălțat-o și tribunei pe care a călărit-o, Delavrancea a abordat teatrul

târziu. S'ar fi putut crede că genul acesta va rămânea complect în afară de rodnicia sa activitate literară. Și totuși — oricât de târziu — Delavrancea trebuia să urce scena și s'o umple cu plămămirile puterii lui creatoare. Meșterul vorbeii artistice și impetuoase, a expresiunii care mișcă, a riposteii care memerește, nu putea să nu se lase ispitit până la urmă de dialogul dramatic, unde toți vorbesc bine și toți răspund la timp, unde chiar acela care se exprimă cu neîndemânare, trebuie să-și arate stăpânirea tot cu artă și cu meșteșug. Istoria trecutului nostru i-a dat cadrele cele mai potrivite, pentru întrupările lui dramatice. S'a sculat Ștefan dela Putna și Iareș dela Probota, s'au revăzut aduși de dânsul, în mijlocul urmașilor, în mijlocul nostru, pentru a ne fi pildă de vorbă înălțătoare, de gând cuminte, de faptă strălucită! Delavrancea a proslăvit în dramele acestea c'o dragoste duioasă pământul Moldovii, unde nu și-a început zilele, unde nu și le-a tors, dar unde i-a fost dat să le sfârșească, coborându-și acuma oasele sale alături de toți acei strămoși despre care zicea în drama „Apusul de Soare”, că proptesc pământul Moldovii ca umerii unor uriași... Creator — către finele vieții sale — de eroi de tragedie, i-a fost dat lui însuși să sfârșească în țesătura celei mai grozave tragedii, Moare răpus și fără să fi putut ca eroii pe care îi alcătuiseră după chipul și asemănarea sa, fără să-și fi putut striga suferința care-i mistuia făptura, în strălucita tiradă a unei sguduitoare încheieri. Fiindcă în tragedia care l-a răpus pe dânsul nu se vorbește, se

spune numai din ochi și se picură numai dintre gene!

Dormi suflet amărit și nemângăiat! Odihnește-te în pământul acestei Moldove, ospitalieră a tuturor suferințelor. Culcă-te cu fața către răsărit, să vezi numai florile care răsar din văi, nu și zăbranicul care se lasă peste munți! Aducă-ți vânturile numai sunetul lanțurilor care cad, nu și al cătușelor care se prind! Visează ceiace n'ai putut vedea și uită ceea ce ai văzut!...

Fie-ți jărâna ușoară!

IOAN PETROVICI

NOTE BIOGRAFICE

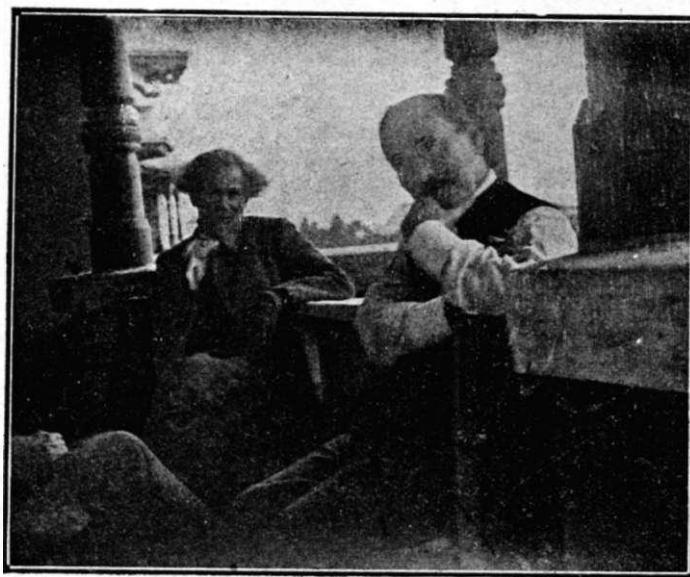
Barbu Ștefănescu Delavrancea s'a născut în anul 1858 la București. Studiile secundare și juridice le-a făcut la București și le-a continuat la Paris. Revenit în țară, a intrat în ziaristică, colaborând la „România Liberă” și „Epoca”, organele junimistilor și conservatorilor. În anul 1885 apare primul său volum de nuvele intitulat „Sultănița” și în 1887 alt volum „Trubadurul”. Colaborează apoi la „Revista Nouă” a lui Hașdeu. Din lucrările publicate aci își alcătuiește în 1893 cele două volume ale sale „Paraziții” și „Între vis și viață”.

Revine la ziaristică, colaborând la „Democrația” și „Voința națională”. Intră în politică și în anul 1892 este ales deputat de Plocești. De atunci a început cariera sa de orator și om politic. Mai târziu abordează genul democratic, dându-ne cunoscuta trilogie istorică: „Apus de soare”, „Viforul” și „Luceafărul”.

A murit la Iași în ziua de 29 Aprilie 1918.

...cu Vlahuță

...cu Caragiale în cerdac

P O E Z I E

STEFANIA ZOTTOVICEANU

PEISAJ FRÂNT

Cea de'nțaiu stea impunse cerul, alb încă de zi
Ca un ghiocel zăpada întârziată în Primăvară.
După ea, stelele una câte una începură a răsări
Și se făcu de al binelea seară,
Luna, — desigur trebuia să fie și lună, —
Mai palidă, mai rece, mai plină ca totdeauna.
Părea o medalie de ceară
Pe care cuișul nopței lucea schimonosit
De răs sau de durere, nu știu bine;
Știu doară,
Că ea se uita șasiu și încremeniț
Parcă numai la mine.

Cerul acum a înflorit
Ca o livadă,
Sau, ca un decor de feerie.
Și ce ciudat!... Florile se scutură mereu
Fără să cadă.
Doar câte una singură din când în când
Lăsând
În urmă dără aurie
Cade greu.
Din „Calea Robilor”, trimiși desigur de D-zeu.
Ingeri mici, cu fulgi în aripeoară,
Desprind un voal subțire, ca fumul de vis sau de țigară,
Și-l grămădesc pe-o parte din decor;
Sau, cum am spune noi, adună'n cer un nor.
Iar luna, trudită de-atâta nelumiră întreabare,
Se bucură și își așterne de culoare.
Dar cine-mi bate de odată 'n geam
Ca deget de lumină sau de ram
Și mi spune noapte bună!...

Du-te lună și mă lasă!
Nu te cred că poți fi bună.
Noaptea'n mine când s'adună
Vine numai dușmănoasă
Du-te și mă lasă 'n casă
Singură și 'ntunecoasă
Nu ești bună,
Nu sunt bună,
Du-te și te culcă lună,
Nu-ți spune noapte bună.

IOAN C. GEORGESCU.

MOMENT

Din voal albastru — schimbător — topite umbre pe poteci —
mai tremură cu tănăieri, când umblă vântu 'n lilieci
să cumpănească prin grădini aprinsul genelor de floare —
ce se deschide — lămurit — ca un jertfelnic pentru soare.

De-atâta liniște... târziu... când pomi albi se 'ngreuează
și par o spumă săvârșită, ce în păclă luminează;
...pustiită de seninuri — ca un cer neântinat.
Amintirea, paște 'n roduri... gândul timpului plecut...

CONST PĂCLE.

REÎNVIERI

M'am aplecat ast'noapte, s'ascult peste grădini
Cum seva primăverii urca greu în tulpini...

Un vâjâit de ape, un zumzet de albine
S'amestecau deavalma prin înghețate vine;

Și tot urca lichidul lăptos și cald de viață
Încât de plinul lui plesnea bătrâna scoarță.

Și vinele 'nchircite de ger se desfăceau:
Spre cerul alb de lună creșteau pomii... cântau.

De visul greu al iernii capul mi-am scuturat:
Ohe! 'n grădina mea s'a desprimăvărât!

Iar cerul argintat de-un țipăt se trezea
Cocorul amintirii spre mine luneca.

De ascuțitu-i țipăt stihiiile vibrau
Și depe scara lor greu stelele cădeau.

Din aurul lor trupu-și, cel ca de aur blond,
Se plâsmuia iubit-o pe-albastrul moale fond.

Ce-mi împânzea grădina ca într'un vechiu tablou.
Și'n inimă o rană mi-a săngerat din nou.

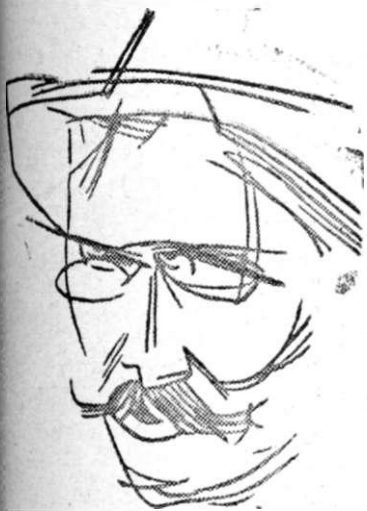
N. DRAGHICESCU

NOAPTE DE IARNĂ

Pustiul alb, de cum se stinse seara,
Căzu'n prăpăstii de singurătate.
Intinsul pare făurit din piatră;
Copaci, pământ și codri și câmpie
Și cer și zare, toate par sculptate
În marmoră de Paros și Carrara.
Pădurea e o vastă galerie
De albe și gigantice statui,
Cu brațe lungi, întinse către cerul
Ce leagănă fuioare de mătase.
Din vârf în vârf se leagă colierul
De țurțuri ascuțiți de promoroacă
Și trupul lor înalt și svelt se'mbracă
În valuri de dantele vapoaze.
Sunt moarte tănuitele isvoare,
A'nțepenit felina mlădiere
A undelor de apă călătoare.
Înfiorat de propria-i tăcere
Pământul zace fără răsufare...
Blonzi ingerăși ce scuturași din cer
Candidul puf al aripilor voastre
Și cerneși prin văzduhul mort puzderii
Peste pământul amorțit de ger,
Acoperind eternele mizerii
Cu puritatea straelor de gheață,
De ce nu stingeși flacăra de viață
Ce palpăe plâpândă și sfioasă
Pe-acest tărâm, vândut pe veci durerii!
Lăsați pământul în această noapte
Să moară'n haina-i albă de mireasă,
Să fie 'n veci o floare de lumină,
Un ocean de nevinovăție
Și de prihana globului de tină
În veci de veci nimic să nu se știe;
În Univers nimic să nu se vadă
De sub lințoliul rece de zăpadă...

CALUL DE LEMN SI PĂPUȘA DE CEARĂ

Vasile Savel

Unul dintre scriitorii, cari și-au început activitatea literară încă dinaintea războiului, cunoscut și apreciat de cetitori, din volumele sale: «Miron Grindea», «Vadul Hoților», «Seara a treisprezecea», — răsplătit și cu un premiu de Soc. Scriitorilor Români, — Universul Literar a mai publicat o «schiță pentru copii», a acestui apreciat scriitor.

Dar într'o zi, ți-aduci aminte, i-a căzut un ochi și ochiul lui era de sticlă. Peste câteva zile, când din greșeală i-am atins coama, ți-aduci aminte, coame aceea minunată, am rămas cu ea în mână. N'a trecut mult și într'o dimineață servitoarea, ca să ațâțe focul, i-a luat un picior și l-a aruncat în foc. Căluțul meu n'a gemut. Pe urmă am văzut că piciorul lui era de lemn și dacă m'am uitat în de-aproape la iubitul meu căluț am văzut că era întreg de lemn, că nu era cal ca toți caii, că era o jucărie pentru copii care-mi înșela mintea neștiutoare... Anuca? Tu visezi?

— Eu, dragă Manoluță, și eu iubeam păpușica mea, vorbi Anuca. (Ea nu se gândise decât la păpușica ei). Ii dam să mănânce, o găteam în zilele de sărbătoare, o îmbrăcam, iar seara o culcam, alintând-o cu cele mai frumoase cântece pe care le știam și eu, ca s'adoarmă. Intr'o zi, nu știu cum, pe când o desbrăcam ca s'o culc, aud că-i scârție o mână. Mă uit la mână și ce să văd? Mâna ei era legată de o gumă elastică. Când am rupt guma i-a căzut mâna. Pe urmă m'am uitat la ochii ei albaștri parcă nu-i văzusem niciodată. Și m'am mirat că are ochi așa de mici, ca ochii unui șoricel, și încă ochii de sticlă. M'am uitat la fața păpușichii, am sgâriat-o cu unghia, n'o durea, nu plângea ca altă-dată. Pe unghia mea se lipise ceara de pe obraji ei. Atunci am luat un cuțitaș și i-am ras toată ceara de pe față, și ea tot nu plângea. Se făcuse așa de urâtă încât îmi era teamă s'o privesc. Păpușică dragă, i-am spus odată, nu mă mai iubești? Nu te doare, am întrebat-o? Altădată îmi cereai apă, doriai bomboane, ți-era foame, acum, nimic nu vrei? Nu vrei nimica acum? De ce nu mai vorbești și taci?

Altă-dată îmi răspundea, vorbi Anuca serioasă și atunci nu mi-a răspuns. M'am uitat bine la ea, i-am pipăit picioarele și m'am speriat. Și picioarele ei erau tot în ceară. Indată m'am pipăit, că-mi

era teamă să n'am și eu picioare de ceară. Eu n'aveam picioare ca ea. Am înțeles atunci că m'am înșelat cu păpușica mea, cu surioara mea. Abea atunci m'am dat seama că nu era decât închipuirea mea.

— Anuca, tot așa am pățit și eu cu oăluțul meu după cum ți-am spus. De-acuma nu voi mai călări decât pe cai adevărați, că sunt mare. Mi-a făgăduit tata că are să-mi cumpere un ponei de toată frumusețea, ai să vezi tu.

— Mie, începu să plângă Anuca, mi-a spus mămuța că nu-mi mai cumpără păpuși, că m'am făcut mare. A zis! are să-mi cumpere un gherghef și are să mă'nvețe să brodez. Să știi Manoluță că s'au isprăvit zilele frumoase pentru noi.

— Ce s'au isprăvit? răcni Manoluță. Pe calul meu am s'alerg lumea. Tu n'ai citit povestea lui Făt-Frumos? Tu dragă Anuca n'ai auzit de Ileana Cosânzeana? Și nu vrei să fii o Cosânzeană? Mie-mi spui? Tu nu știi ce-i viața! Să mă întrebi pe mine. Eu am citit istoria lui Alexandru Machedon și cu Iancu Jianu sunt prieten bun.

Rușinată Anuca își plecă ochii. Înaintea privirilor întrezărea un Făt-Frumos și se vedea pe ea însăși o Cosânzeana...

Poate Manoluță avea dreptate.

Așa-i pe lume. Fiecare vârstă își are visurile ei și aceasta dă farmec vieții. Ce-a fost eri, nu mai este azi; visurile mor ca din cenușa lor să zămislească alte visuri. Ne înținem mereu sau poate avem numai iluzia? Am trecut pe unde alte stoluri trec astăzi, noi mergem mereu în necunoscut...

Tinerii mei prieteni Anuca și Manoluță își pregătesc în fiecare seară lecțiile lor. Odaia lor e alături de-a mea. Fără să vreau îi aud când se întreabă unul pe altul și își cer sfatul. Când nu vorbesc aud chiar scârțâitul penitei cu care scriu ei pe hârtie. Aud scârțâitul penitei lor, pentru că atunci când scriu ei apăsă pe hârtie cum apăsăm și eu odinioară. Astăzi eu nu mai apăs; penița mea aleargă pe hârtie ca o rândunică ce spintăcește aerul.

În seara aceasta Anuca și Manoluță după ce și-au împărtășit cele auzite și văzute peste zi la școală, au scris ceva în cuetele lor și pe urmă s'au oprit. Nu s'apăsase nici unul de scris tema pe a doua zi și și totuși nu scriau mai departe. Li-era parcă teamă să se uite unul la altul și-și ocoleau privirile. Gândurile însă îi apropiiau. Amândoi se gândeau la trecut măcar că copii nu au timp pentru aceasta, căci în mintea lor se deslușoară viitorul pe un ghem auriu.

— Anucă, vorbi Manoluță, îți mai aduci aminte când te jucai cu păpușica? Anuca tresări și-i răspunde:

— Tu, Manoluță, îți mai aduci aminte când te jucai cu calul de lemn? Te urai pe el, îl călăreai și ți se părea că e cel mai frumos cal de pe lume.

— Mi-aduc aminte, de ce să nu-mi aduc aminte, vorbi Manoluță pe gânduri. Căluțul acela era un cal adevărat, așa mi se părea. Îl îngrijeam și îl iubeam mult, mult de tot. Ii dam iarbă, ovăz, apă. Ii înmuaiam botul în mâncare și eu credeam că mănâncă; îi înmuaiam botul în apă și eu credeam că bea. Dimineața îl pieplănam, iar seara îl duceam în magazia pe care eu o prefăceam în graj. Îl păziam, să nu-l atingă nimeni, și nu-l încalce nimeni altul decât mine. Că de mult iubeam eu căluțul meu...

M A H A L A

AURELIU CORNEA

— Eu am auzit că regele-și spală cămeșile 'n leșie de scrum de țigară, bre Ursu, dădu cu părerea greoi Ciortan, săltându-și dintr'o zmuțitură jacheta zdrențăroasă, pe care o purta întotdeauna pe umărul sub care-i lipsea mâna prinsă 'n tinerete de-o curea la moară și zvârlită pe pereți. Așteptând răspunsul, se uita cu ochii lui verzi hoțeste, aproape în întregime acoperiți de pleoape și cu gura întredeschisă, la tabacherea din mâinile celui alt, ale cărui degete strivite de muncă, stăteau gata să-i deschidă capacu-i ruginit, dar care întârziu, probabil pentru că stăpânul lor se gândea ce să răspundă. Pentru aceasta chiar se opri pe loc și uitându-se la dinții știrbi și galbeni ai lui Ciortan, care se zăreau printre mustețile roșcate ca două flăcări tăsnite din nări, rare și fărcate de fumul de tutun, rosti tot așa de domol ca și Ciortan :

— Îi dă mâna. Poate să și le spele și 'n leșie de scrum de bumăști.

Numai după aceasta se auzi pocnetul ascuțit al tabacherii, pe care în sfârșit, degetele o deschiseră.

Zărind tutunul negru și ciotoros, Ciortan luă privirile de pe el ca un vinovat — cum ferim privirile când vedem pe neașteptate subsuoara neagră a unei femei — și nu se opri, ci păși înainte scărpinându-se în părul de pe cap, creț și cenușiu ca și praful de pe stradă, în care picioarele lui goale lăsau imprimare niște tălpi, asemănătoare cu acelea din jurnale, care servesc de reclamă remediei contra bătăturilor. Mai încolo se opri și săltându-și încă odată jacheta pe umărul ciunt — cu toate că n'o simțea alunecând, legă vorbă fără să se uite la Ursu, care cu degetele butucăncase — umezite în gură — se necăjea zădarnic să desprindă o foită din carnețel.

— Mi-o spus cineva, că, ograda lii pavată cu diamante mari cât capul, iar băeții lor, zvârl cu pietre nestimate după câni, în sârmele tranvaiului, ori după cioroi...

Fața lui Ursu se încruti, apropiindu-și alunelele și dădu drumul unul răs lat și leneș, înlăturând într-o parte mâna cu care izbutise să apuce foita.

În ochi i se aprinse ironia și cutele subțiri din prețurul lor, care, cu cât se prelungeau, se îndepărtau una de alta, păreau razele ei.

— Ai suferi să te lovească cu ele până te-o acoperi, dar numai să-ți dea și ție câteva; că gogești mereu și n'ai măcar pălărie pe cap, fi răspunse el, înecat de răs. Ciortan săltându-și iar în mod reflex și fără nici un rost jacheta, îi privi cu o lenevie și o nepăsare impusă și protestă:

— Ei, n'am ! Ba am, dar n'o port. Am și căciulă. Mai mult îmi place cu capul descoperit.

Celălalt împrăștiind și mai puternic „razele ironiei“ pe obraji, iar prinse a râde :

— Cu jantilica pe umăr și cu capul gol, parcă ești un firfizon nebun din cei care se văd prin centru vara.

Ciortan ar fi putut să spue și el multe despre ironicul tovarăș, dar îl crută cu speranța că va căpăta o țigară. Ursu avea pe cap o căciulă miștoasă, cu care-l vedea-i și vara și iarna și de care era grozav de mândru. În picioare purta niște cibote unse cu păcură, care se scurgea de pe creț pe creț până jos, lăsând puncte negre în colb, lângă fiecare U mare — inițiala numelui său — imprimată de potcoavă. Cum era scurt și gros și se părea că greutatea trupului i-a încrățit turețele cibotelor. Capul mare și rotund, cu fața cărămizie, plină de alunele, părea un hostan porcesc. Ciortan se mai temeă să-l ia în răs și pentru că era mai calic, mai umilit și mai de batjocura lumei decât Ursu, care ar fi avut mult mai urâte cuvinte și mai numeroase.

Nevastă-sa e groaza femeilor.

Toate fug dela gard când o văd trecând spre crăsmă, cu săpușorul de rachiu sub pestelca murdară. În fața ei soicasă și scofălcită, doi ochi mici, naivi, rotunzi și mirați ca ai găinilor, clipelesc fricoși. N'are nici săni, nici șolduri. De departe pare o păpușă, făcută de un copil, dintr'un băț, pe care a animat niște petițe așa cum s'a priceput. Ori o bate ori n'o bate soarele 'n față, ea o are veșnic strâmbată într'o expresie de durere. Merge hăit ca și copiii ei șontorogiți de Ciortan, care o bate de câte ori o vede, cu singura mână ce i-a mai rămas. Odată, încludat că e iarăș însărăcinată, cu toată neputința lui, e pisă cu picioarele până-i amuți răcnețele și o lăsă cu ochii nemișcați, fixând sticlos cerul. Copilul cel mai mare fugi și asvârli câteva căldări cu apă peste ea. Reveni la viață dar copilul putrezi și-l făcu câte-o bucată. Nu după mult timp oamenii rămaseră trăsniți de mirare când o văzură iarăș pe cărarușă care duce la crăsmă cu săpușorul de rachiu sub pestelcă.

Amintindu-și de acestea, Ciortan încruntă sprâncenele și simțindu-se plin de îndrăzneală scupă între degete și zice oftând :

— Mai bine decât m'ai lua în răs, mi-ai da și mie o țigară.

Ursu nu-i răspunse. Răsucind foaia cu tutun, porni, lăsându-și iar în urmă inițiala numelui, imprimată în colb, dându-i să înțeleagă prin acea tăcere

și prin fața care tot cu expresia de înaintea rămasese, că-i va da.

Mergeau amândoi tăcuți și abea când picioarele, ca doi moșneghi fleandări de la pantalonul lui Ciortan se zbătea de călcăiul plin de bulă lângă fiecare reclamă de „remediu contra bătăturilor“ făcea câte un semn al mirării.

Înaintea lor, printre casele ghebe și copacii colbăiți, se ridicau nouăzeci și cinci de repeziciune ametoare, tuș era așa de mare liniște. Parcă poruncise Dumnezeu pentru a ca da că rod destul de activ cari gârș lor putrede și dărăpănate ale străzi, ori cum mănâncă rugina ta de pe casele peticite, boțite și porrite ca niște cerșetoare, iar pe Ciortan și pe Ciortan.

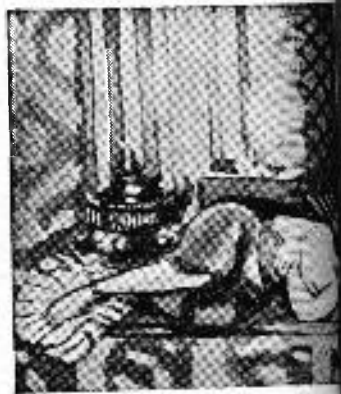
Mai departe se opriră iarăș rătăcind zgomotos și lat, uitându-se în față încovoiați pe spate, apoi îi întinse tabacherea și iarăș domol ca și vorba lor.

Îi înghiți o cârciumă în care melodia unei muzicuțe de gură.

Salcămul de lângă ușă, lovit de ma bufnitură a furtunii deja scobite flutură ramurile cu frunze și se decodată în așa fel că parcă se uită untru după ei.

Odată cu intrarea lor, muzica gură prinse a cânta mult mai înalt.

Când ploaia torențială cu răpăși împrăstie miros de colb ud, răde de gură nu se mai putu auzi. Ciortan însă, se apleca din ce în ce mai parcă mai tulburat, să privească în fața celor dinăuntru. Iar casele se uită pe amândouă marginile drumului mai înainte și alta mai înapoi. Două armate de boabe față în față o luptă numai de câteva clipe în căci firile ploaiei. Lungi, cenușii și cîte, învolburate pe sus de vânt și suvite smulse, din părul lor. Parcă gata să se ia iarăș la încălăreață să gă de cap.

VIAȚĂ MINUNATĂ A LUI ANTON PAN

roman

de Sergiu Dan și Romulus Diau

8)

Acolo, frate Matache, nu mai era jale și iad cum trebuie să fie iadul cel mare. Câte douăzeci pe zi, plecau vindecați numai la atingerea morții, și alți cincizeci intrau.

Lăpăruș ajunsese un fel de tindă unde cei hotărâți să moară, așteptau să fie rădăși în salonul încălzit din cer.

Cloșii cari umblau beți și îmbăiați în apă, făcând bune treburi, pentru că ei erau singurii moștenitori ai mortului, în vremea vestimentele și mai ales ciocanele. Un golan ce-și găsea din vreme în vreme, câte-o treabă prin curtea bisericii Olari, îmi arată într'una din zile, picioarele lui încălțate cu niște cizme negre.

— Te-ai pricopsit, Vasile, cu alte picioare mai bogate, cele dinainte le-ai aruncat.

— Dascăle Anton, rânji Vasile, să vezi, în an de zile mi-am tot scâmbiat ochii la vremele astea nemaipomenite, gândind în mine: „hei Vasile, taică, când ai să-ți iei și tu picioarele în așa frumusețe și în umbra?” Și iacă, într'o zi, Romniceanul plecă în cupen cu sase cai la groapă și căpătai cizmulitele lui...

„Avea dreptate golanul. Oricât de amorse ar fi niște ciobote nu poți călca pe ele pe podeaua cerului, ca la tine acasă. Acolo șgomot nu e îngăduit să faci, căine ai fi. Eu, frate Matache, cred că cer nici să plângi în hohote nu e voie, doar atât, să lăcrimezi ușor. Lacrima nu arde, arde în inimă, dar șgomot nu e voie.”

Ca să nu-mi vie greu vre-odată de năruș eu nu plâng, ci trăiesc doar ca să-mi placere inimii mele, în veselia cea bună și lumească. Nu zic, mă obosesc în câte-o carte, pentru că nimeni nu poate să zică: Acum le știu toate, dar eu ca prostul nu pot sta în înfrustarea a năruș.

Arapul de n'ar vedea pe tatăl său și să-mă-mă-sa tot negri, ar muri de mâhnire. Deci zic: mi-a venit rândul.

Întrebașele dinaintea noastră sunt sfârșite de slujbe, frate Matache, dar mină-mi spune că acei ce le-au scris au fost îndemnați mai mult de credință și de inimă, decât de cap. Că prostii nu au pieri niciodată, asta nu supără pe Dumnezeu. Dar răii luminați sunt mai puțini oamenilor și pe aceștia numai bucură veselă îi poți răpune, dacă te cercească întârzie. Bunăoară boerul Nicolache cu chefurile lui prin marea noaptea, trăsesse la păcat o mulțime de fete din partea locului, Vodă a venit în timpul molimei, când tâlful se mai stâmpăraseră. A vrut pe semne să-l facă o muștrare aspră, ca unul ce-l ține cu caftan și ișlic și-l dăduse în mâinile bărbierilor curții să-i însemne pe

obraz pe unde să-și lase barbă. Trimișese poruncă boerului, chemându-l la cafea. Se înnoptase și boerul nu venise. Mâniș, Caragea a trimis atunci la el un cârjaliu să-l rădă, sau de se va răscula, să-i aducă în traistă capul. Dar Dumnezeu cu mintea lui cea bună, avusese îndurarea să potolească chiar în ceasul acela pe boer Nicolache, dând arhanghelului morții pas mai iute decât al cârjaliului domnesc.

Așa cu cioma.

După ce molima și-a retras puterile năpraznice, cum și-am spus dela început, s'au pornit nunțile. Unde te întorceai, numai tarafuri și alături ce se grăbeau dela biserică la iatac. Șuvoiul acesta de viață mă luă și pe mine acum. Nu vor trece zece zile și voiu cere binecuvântarea popii, să mă pot culca cu Zamfira, fată ce mi-am ales-o pentru mângâere. Fată săracă, nici eu nu-i cer decât să fie credincioasă și drăgăstoasă, fără mofături și fără ochi pentru lingăii ce trec pe uliță.

Ce vrei, frate Matache? Nu mai puteam duce viața asta de Făt-frumos și fluturaș din floare în floare, din pat în pat, câteodată din par în par. Eu, acum atât te rog să fii prieten de omenie și să vii să bei o vadră-două de vin la nunta mea. Nu știu dacă tu vei găsi că fac bine ce fac, da eu atât știu că mi s'a urât să sar garduri străine și la nevoe să stau ceasuri întregi sub ferestre, sau ce e mai rău în vre-un dulap ascuns.

Că doară, cei ce multe garduri sar o să dea cu c...n par.

Al tău, cu frățească dragoste
ANTON PANN

XVII

Antoane băete,

Uite nu-i ceasul decând sfârșii romanțului tău pe care l'am citit și episcopului nostru, plăcându-i foarte mult. Numai, el zice că nu se poate să vorbești de cer așa cum vorbești tu, încolo e bine.

Iacă, eu m'am minunat de chipul cărturăresc cum știi tu să îndrugi tot felul de fleacuri, pe alese. Asta, se vede, e un dar moștenit în neamul tău de pezevenghi, ivit pe-aci tocmai din Sтамbul sau cine știe de pe unde. Ai și un fel de smerenie prefăcută, cum au și popii rași, învățați la Roma, de a spune ocolit și cu miere lucruri cu totul altfel gândite.

Așa, bunăoară cu prefăcătorie te plângi că cioma nu stârpea pe bețivi, par'că tu n'ai fi unul neîntrecut. Eu gândesc că de-ar fi fost cioma hotărâtă

să stârpească de pe pământ bețivii, printre cei dintâi ridicați ai fi fost tu.

Cât privește povestea cu Romniceanul pedepsit de cer pentru că și-a luat ibovnică, iarăș gândesc că dacă ar pedepsi pe acei ce se îndesă la mueri străine, tot tu ai fi fost cel dintâi la moara lui Scaracchi.

Unde însă găsesc că smerenia ta fățarnică se întrece, e acolo când spui că și se sfășia inima privind fata învinsă de boală, în pat. În loc de orice dănoșie, nu mă îndoiesc că tot felul de gânduri noficioase treceau prin capul tău de bețiv și de stricat.

Cele două ori trei vedre de vin, pregătite pentru mine, te rog să le bei sănătos, că sănătatea-mi sdruncinată nu poate răbda drum până la București, nici chiar la nunta unui băiat cum ești tu, anroane de inima mea.

Chicesc și pricina ce te mână cu Zamfira, la altar: vrei să-ți dai o înfățișare cuminte și bisericăscă pentru a putea duce mai departe viața ta de ibovnic neobosit. Zi acum, Antoane, că nu-i așa.

Știu că te plângi mereu din pricina cântărilor fără rușine, neromânești ce au catropit bisericile dela noi. Dacă și se va urî cu ele, să știi că la mânăștirea Dintr'un lemn, în Vâlcea, se poate cânta curat și e un loc de dascăl acolo.

Încă nădăjduesc să te pot vedea odată, de sărbători, la tine acasă, cu Zamfira ta, dar până atunci te îmbrățișez.

MATACHE

XVIII

În fața celor nouă elevi nerăbdători să audă glasul vestitului dascăl Petre Efesiul, apără un om înalt și slab, cu fata arămie și botită, îmbrăcat într-o tom-bateră cafenie. Într-o mână ținea o vargă lungă de alun, iar în cealaltă un șirag de mătăni de chihlimbar. Pe cap purta un fes alb, scund și într-o singură ureche un cercel de alamă. Barba lui pientănată cu îngrijire și tunsă, era cănită stacojiu, după moda turcească a boerilor. Papucii îi erau sprânceași cu fir auriu, iar la brâu îi atârna o furcă de abanos cu care, în răstimpuri, se scărpină pe spinare. Era atât de domol în mișcări încât călimările prinse lângă scărpinătoare, nu i se vărsau niciodată, deși erau mereu pline cu chinoroș de ristic. Nu fuma, dar trăgea tabac, dintr'o cutiună de sidex așezată pe divan, lângă el, alături de basmauă în ale cărei patru colțuri înmoda: bani, sare, nasturi și iască.

Cei nouă elevi, deși nu se cunoșteau prea bine, schimbaseră repede priviri întrebătoare. Nedumerirea lor se sfârși când Petre Efesiul se ridică.

— Așa dar, acesta e neul dascăl! își măseră ucenicii.

Efesiul își începu cursul de deschidere sub cele mai fericite zodii:

„Vă mulțumesc că ați venit și sunt recunoscător Prea Sfântului episcop Dionisie care v'a trimis la mine pentru învățatură.

Nu de astăzi e gândul meu de a învăța pe alții cum trebuie să fie rosturile cântecului bisericesc. Că unii spun, oricum e cântecul, dacă ruga e din inimă credincioasă, o primește Dumnezeu. Se înșeală cei ce spun așa, iubii mei. Dumnezeu nu primește rugăciunea cu una — cu două. Cântecul trebuie să răsună în biserică fără fonfăeli sau răgăeli, ci în măiestrie și supunere.

Că Dumnezeu nu-i dator să asculte ruga fără glas, ba în atotputernicia lui se mânia de așa cutezanță, să cânji fără să știi ce-i cântec, și anume cum îi place lui Dumnezeu.

Așa, unii spun că „ce, Dumnezeu doar nu caută strălucire în cântec, ca boerii, că din orice piept poate eși un cântec”.

Vorbă care e o minciună. Cât e de departe Dumnezeu, și tot aude și deosebește din care loc urca la cer cântarea proustă și de unde vine cea bine învățată.

Catolicii în grija lor de a place Prea Sfântului au pus în biserică tot felul de scule ce cântă singure, ceeace e iarăș

uricios, că una e ce iese din inimă, și alta din tambură. La unele biserici mari din Apus, când se pornește cântecul, e atâta de minunat că Dumnezeu cu mâna pâlme la ureche, odată strigă să înceteze celelalte cântări „ca să se audă numai corul fără seamăn dela Nôtre-Dame”.

Nu e ușor să înveți a cânta. Când te afli în strană, nu uita că glasul tău trebuie să se măsoare cu corul îngerilor, care și ei cântă și au acolo, în cer, cei mai meșteri dascăli, anume tocmiți să-i struncească.

Nu spun că înaintea mea n'au mai fost dascăli inimoși. Dinpotrivă, Mihail Ananotul, Xenu, Coronetul, Ion Cucuzelu, Ion Glik, Lambadarie, Petru Berechetu, Neon Patron, Petru Vizantie, iar mai târziu Agapie Paliermul, ce mi-a fost și mie dascăl și care s'a stins, după rânduiala Domnului, anul trecut, au slujit biserica punând stavilă rătăcirilor ce bântuiau.

Ceeace vreau eu să vă învăț nu e cineștie ce înnoire. Încerc numai să duc mai departe școala bună a lui Agapie Paliermul. Astfel eu nu cred că e mai bine sau mai frumos de a înlocui pa, vu, ga, di, ke, zo, ni, pa, cu do, re, mi, fa, sol, la, si do.

Unii dascăli își învață ucenicii să cânte pentru lumea din pronaos. Nu e bine. Eu vreau să vă învăț a cânta numai pen-

tru Dumnezeu. Rugăciunea cântată mos e întradins făcută ca să îndulească gândurile Lui aspre, pe bună dreptate. Și atunci când Dumnezeu e mânios, te apropii?... Nu te poți apropia de fațimea lui decât cu un cântec bine învățat”.

Petre Efesiul își întrerupsese cursul, rea, luă dela brâu furca de abanos dând-o celui mai apropiat ucenic, zicându-i:

— Fă bine, tinere, și scarpină-mă puțin pe spinare...

Elevul îndeplini cu grabă dorința călului. În timp ce Efesiul găfăia cu lăcrămie, elevul privea mândru la chipul plin de admirație ale celorlalți. Treptat sfârșită, el înapoie scărpinătoarea bătăndu-se recunoscător că a fost ales să treacă atâția pentru nobilul serviciu.

Înainte de plecare, Petre Efesiul uită să amintească elevilor:

— „Deși învățătura ce vă dau acum e bândit-o cu mare cheltuială, la deosebi scumpi, m'am hotărât să nu vă cer decât o jumătate de galben pe lună, la care s'adaugă tainul, zece ouă și o bană de mălai”.

Cursul de deschidere se sfârșise. Efesiul trecu numele ucenicilor în cartea și părăsi chilia scundă din curtea bisericii Sfântul Nicolae Șelari.

Așa începu școala nouă a lui Petre Efesiul.

(continuă în n-rul viitor)

NOTE

Articolele noastre critice, menite să lămurască pentru cititorii „Universului Literar” curentele literare de azi, au provocat o explicabilă enervare printre numeroșii profitori literari de tot soiul. Nu mai e un secret pentru nimeni, nici chiar pentru marea public, care ca de obicei află cel din urmă, că activitatea literară critică de odinioară, frumoasele discuții academice, care formează pagini de glorie în istoria literaturii noastre, au făcut loc azi combinațiilor de culise, aranjamentelor de tot soiul. Cășpoa scriitorii — cu o relație dar excelent manipulată influență politică, gazetărească și financiară — s'au coalizată cu chibzuință ca într-o simplă cointeresare comercială și ca din pământ au răsărit apoi genii de tot soiul și pamphletari, care se roagă de alții să-i fie că ei sunt în stare să omoare.

Se înțelege că unor astfel de mediocrități nici vorbă nu poate fi să le convină, o discuție critică, occidentală. Ei nu au nevoie de cât de complicitate. Un singur articol critic, înseamnă un picior în aranjamentele lor de mucava și hârtie vopsită.

La articolele noastre — a căror duritate literară nu excludea nici documentarea, nici obiectivitatea, ni se răspunde cu insulte personale și echivocuri de rea cre-

dință. Indiferent dacă ne face sau nu plăcere, ne vedem nevoiți să-i urmărim pe acești înfractori și pe propriul lor terrenal chestiunilor personale — și să le răspundem în tonul pe care l-au dorit discuției. Dar toată lumea e de acord că asemenea debateri nu pot interesa marea public, care are pretenția să fie informat despre idei și fapte culturale, nu despre combinațiile și isprăvile profitorilor literari. Dar dacă e adevărat că oricât ar lătra câinii trenul trece, nu e mai puțin adevărat că e neplăcut să te pomenești bombardat cu pietre și insultat cu poze obscene de către șiganii de pe marginea liniei. Puțină, poliție după trecerea trenului bine înțeles tot e necesară.

Cu începere de Joi 10 Maiu, va decii,

TABLIȚELE CETĂȚII LITERARE
„Ioaie săptămânală pentru polemici chestiuni personale”

E de la sine înțeles că vom conținem „Universului Literar” și mai multe articole documentate pentru orientarea cititorilor noștri, așa cum e datorită niste care se adresează marelui public.

Anunțăm cu acest prilej că „Cetatea Literară” e subț lipar și va re la sfârșitul lunei în format de 180 pagini cuprinzând o piesă de în întregime, cicluri de versuri și voluminoase asupra literaturii noastre de astăzi.

critica literara

MIHAIL
SADOVEANU:

Demonul
Tinereții
(roman)

D. Mihail Sadoveanu urmează, și cu această din urmă lucrare, preocupările de totdeauna ale literaturii d-sale. Ar fi greu de precizat azi măsura în care autorul „Demonului Tinereții” a izbutit, el, să se integreze formulei literare a „semănătorismului” sau în care „semănătorismul” s-a confundat cu cea mai valoroasă expresie literară a lui, care este d. Sadoveanu. În tot cazul, d. Sadoveanu are o pagină indiscutabilă în scrisul românesc contemporan. Proza d-sale rămâne, ca atare, resumativă pentru o anumită finută literară.

Am pomenit cu prilejul unei analize a „Hanului Ancuței”, o recentă lucrare a d-lui Sadoveanu, cuvântul „romantism”. Cuvântul e bun în parte; nu putem trece cu vederea însă necesitatea de a-l circumscrie la împrejurările și la puterile literare dela noi. În Franța, de pildă, e umplut de aspectele variate ca stâncile al unei întregi pleiade de talente și, începând cu geniul de acumulator de imagini și de curiozitate al lui Victor Hugo, pentru a sfârși cu proza arzătoare până la vers a lui Musset, începând cu răceala olimpică în reprezentarea lumii ca o simplă succesiune de culoare și de linie a lui Gauthier și sfârșind cu tumultoasa umanitate veșnică a lui Balzac, începând cu luminositatea clasică a lui Teodor de Banville și sfârșind cu inteligența aproape mistică a unui Alfred de Vigny, la care se pot adăuga alte minți de cultură și de curiozitate, ca Saint-Beuve, sau Barbey d'Aurevilly, cuvântul „romantism” cavută atâta sens în cât defilarea lui generală e extrem de grea. Romantismul acesta însă poate fi privit și în câteva linii comune, până la un punct, tuturilor acestor scriitori. Și desigur prima preocupare a tutului a fost gustul de culoarea tare, pătrunzătoare, a fost îndelungarea spre pitorescul desfăcut din lumii, căutarea atitudinii, și rămânând până la urmă mai mult un defect, pornirea spre generalizare. Această din urmă caracteristică a făcut că, în afară de rare excepții, romantismul nu a izbutit să-și împună literaturii, egal cu poezia, și proza lui. Din literatura romantică propriu zis lipsese creațiile de personajii reale, autentice, de permanentă și, totuși, inedită umanitate. Un Victor Hugo chiar, nu a depășit cu nimic, în proza lui, chiar când a izbutit să închege proporții epice în înfățișări omenesti, nici convenționalul și nici arbitrarul.

La noi fenomenul acesta nu se prezintă decât, din pricina unui explicabil „toute proportion gardée” abia ca una din fațetele, redusă și aceea, a celui francez. Romantismul acesta literar al nostru se reduce la râva de pitoresc împinsă până la

convențional și arbitrar. Grija de pitoresc însă a atins dibăcii literare unice și datorită ei trec pe planul al dolice obiceiuri altfel primordiale. D. Mihail Sadoveanu ne înfățișează astfel, cu rar mestesug, în romanul „Demonul Tinereții” unul, de sigur, din aspectele vieții mănăstirilor noastre. Este, poate, mai puțin vivace de cât în volumul recent al d-lui Damian Stănoiu, „Călugări și Ispite” dar este același. Este vorba de Mănăstirea Neamțului, D. Sadoveanu nu se ocupă anume de viața și de psihologia poprii zis a călugărilor de acolo, ci de aspectul, mai mult, al vieții vizitatorilor ei mireni, în timpul verei. Și, în cadrul acestei evocări, și demonul tinereții apare, oare-cum episodice, în vre-o o sută și vre-o douăzeci de pagini din peste două sute cincizeci; ca evocare a dragostei din tinerețe a unui din călugării acestei mănăstiri. Ieromonahul Natanael își trăiește tihnit viața lui călugărească. Apare, însă, la un moment dat o femeie care odinioară, fusese pricina de dragoste zdrobită fulgerător dintr-o neînțelegere și, apoi, de călugărirea lui Natanael, și d. Sadoveanu intercalează, cu acest prilej, un episod de romanțioasă iubire și, în același timp, de explicare a rostului acestui fost medicinist în mijlocul faților săi întru Cristos. Femeia aceea însă nu se găsește nicăieri efectiv față în față cu Natanael ei, abia întrezărindu-se o clipă unul pe altul de pe o colină pe alta, ca încrucișarea fugară a două fulgere pe două orizonturi diametral opuse, formează d-lui Sadoveanu prilejul unei copioase povestiri. Se naște, însă, întrebarea dacă ea se integrează în necesitatea explicării psihologice a personajului suficient de temeinic pentru a ni se defini, în raport cu sine, toată zdruncinătura necesară unui suflet pentru a-l lua dintr-o clipă și a-l așeza, coșos de fân și bine-credincios Domnului, călugăr într-o mănăstire. D. Sadoveanu recurge în motivarea acestei situații la descrierea unei sărutări și a câtorva fraze schimbate între ei:

„Duduia Olimpia îi strânsese brațul că-
tre ea. El îi cuprinse iar aceiași mână cu
„cegele subțirele. Și timpul și spațiul nu
mai amură nici o rațiune. Căci erau sin-
guri, în afară de cele trecătoare; așa de
singuri și de absorbiți, așa de fixați de
„instinct prin ceea ce era etern în natura
„lor efemeră, în cât existară în sine și in-
„dependenți sub stele, atât cât ținu cea
dintâi săulare. Venise aprigă și mai ales
„vicleană. Și păru neașteptată, cu toată
„dorința lor care o cerea”.

Este singurul lucru concret care ni se oferă, afară bine-înțeles de mărunțele „îi sărută mână spunându-i-le...” de „... îi caută mâna slângă și i-o cuprinse. „Eu îl lăsa, ca și cum n-ar fi băgat de seamă acest gest...” de „... ea-și retrase degetele fără sălință...”, etc. Toate aceste lucrări insuficiente formează, de fapt, singurul material pe care d. Sadoveanu îl aduce efectiv ca determinant al acțiunii. Restul e doar efectele lui. Tânărul medicinist Naum, devenit mai târziu fratele Natanael, pleacă, după trei zile petrecute astfel să-și reguleze afacerile lui de familie pentru a se înapoaia și a cere în căsătorie pe Olimpia. Un neprevăzut a făcut însă ca în interval Olimpia cu familia ei să plece neașteptat dela Mănăstire, așa că,

trei alte zile în urmă, Natanael să nu o găsească, înapoiindu-se. A urmat la întoarcere o criză aproape de nebunie, după care „a stat în celălalt tărâm opt-spre-zece zile și opt-spre-zece nopți. Cele două spre-zece ore duble au fost însemnate de atâtea ori de un enorm paianjen negru care umbla pe un cadran fără formă, fără lumină și culoare”. A urmat, după ce s'a făcut bine, în Mănăstirea Neamțului, sub părinteasca îngrijire a unui călugăr, o vagă încercare de a-și cânta și găsi iubita pe la Iași și, apoi, suprapusă și nevoi de a-și cânta, la munte, un început de oftică, convertirea studentului la părăsierea celor lumesti pentru cele călugărești. Pentru o simplă „întâmplare de roman”, firește, e cu atât mai suficient cu cât talentul de povestitor al d-lui Sadoveanu ne pune în față o mulțime de lucruri al căror pitoresc, încheag în admirabile forme literare, de peisagiu, de anecdotă, de costum sau de digresiune personală, ar tot farmecul unei strălucite narațiuni. Romanul însă ar fi să înceapă abia după povestirea d-lui Sadoveanu prin redarea psihologică a personajilor, prin ciocnirea amănunțită a ascunzișurilor lor sufletesti cu împrejurările pe care le-au trăit, cu fatalitatea care a făcut, dintr-o simplă neînțelegere a unui accident un cataclism sufletesc în Natanael, și, în sfârșit din analiza meticuloasă a căilor pe care a trebuit să se scurgă până la substituție, credința, în locul dragostei, și în sfârșit, redarea amănunțit psihologică și, măcar, a eroinei, pe care nu o vedem față de propria ei conștiință nici o singură clipă. Olimpia d lui Sadoveanu, într'adevăr, nu apare de cât ca un teren de aluviuni, pe care, nu psihologia rămasă nedefinită, ci revărsarea capricioasă a unei iubiri prezentate nouă ca simplă stare de fapt, afirmativă, lasă urme de ape torrențiale. Cursul acestor ape însă e prea violent pentru a nu fi nevoe de acceptabile și minuțioase amănunte. Anecdota simplă, putând defini persoana al căror rost secundar în roman nu le chiamă la un destin de singularizare intelectuală și sufletească, e inacceptabilă pentru sinuositățile a două vieți menite să umple două sute cinci-zece de pagini întruite cu titlul de roman.

N. DAVIDESCU

note

— ESTE OMUL LIBER? de Georges Renard, trad. de B. Marian.

Cartea, apărută în editura „Cultura Românească”, expune pe înțelesul tuturor, într'un stil plăcut și atrăgător, teoriile determinismului, liberului arbitru și fatalismului. E o lucrare folositoare mai ales pentru studenți și elevii de liceu și școli speciale.

Pax, Genève, organe hebdomadaire indépendant d'économie et de politique internationale.

in străinătate

ABATELE ZAVORAL

Eminența sa abatele Zavoral nu poate fi necunoscut nici unui român intelectual care va fi avut prilejul să viziteze Praga. Dragostea acestui înalt prelat față de poporul românesc, și înțelegerea superioară a intereselor de legătură dintre poporul nostru și cel ceho-slovac a devenit pentru el unul din acele idealuri care trebuiesc urmărite cu ori-ce jertfe, și dragostea arătată poporului românesc nu a rămas o simplă manifestare platonice. Abatele Zavoral a izbutit să închege la Praga un institut de studii româno-ceho-slovace, unde cultura românească, limba românească și, mai presus de toate, posibilitatea de a ne cunoaște pentru a ne iubi, țara, formează nobila năzuință a unui tot mai mare număr de studenți ceho-slovaci.

Noi, personal, am avut prilejul să-l vedem acum vre-o doi ani, la Praga. Plecasem, împreună cu mai mulți eminenți confrăți de presă, la conferința Micci Antarte, atașaji pe lângă ministrul nostru de externe de atunci, d. Mitilineu. Am fost invitați să vizităm mănăstirea Straha, Abatele Zavoral ne-a primit, astfel în decorul somptuos al unei clădiri ale cărei începuturi datează de la 1140, și care au văzut forma lor actuală, definitiv, în veacul al XVII și XVIII. Mănăstirea e aproape un orașel.

În interiorul ei sălășluiește o minunată bibliotecă de peste o sută de mii de volume, dintre care mai bine de o mie incunabile, aproape două mii de manuscrise vechi, hărți geografice, autografe, lucrări de ale lui Tiho Brahe astronomul danez chemat la Praga în 1599, și al cărui mormânt în marmoră roșie se află la intrarea principală a bisericii Tyn.

Tot în această bibliotecă, în sala ei principală, pe tavan, înfruntă vremea o minunată frescă de Maulpertsch (1794) și, apoi, admirabile ca operă de artă, armoriile vechei mănăstiri din Bruck, lângă Znaim. Am putea aminti de galeria de pictură, în care se găsesc originale de Dürer, ca de pildă „Sărbătoarea Rosarelor”, sau de unele admirabile picturi din biserica din interiorul mănăstirii. Preferăm să amintim doar că, în mijlocul atâtor comori de cultură și în mijlocul unei priveliști de o rară frumusețe, dominând, de o parte, de pe dealul ei, Praga și de altă parte platoul din împrejurimi, având în față Murtele Alb. cu dureroase dar și cu înalte amintiri de eroism din trecutul istoric al poporului cehoslovac, abatele Zavoral a știut să ne primească.

Am aflat cu acest prilej de dragostea deosebită pe care abatele Zavoral a arătat-o răniților români internați în la-

zaretele de acolo, de interesul cu care lua de la ei lecții de limba românească și, apoi, am rămas surprinși de interesul tăcut cu care pătrunseser în unele din cele mai tainuite arcanse ale spiritului limbei românești. Toate aceste lucruri însă nu au rămas numai o simplă curiositate de savant. Spiritul intrat cu încredințatura clasică al abatelui Zavoral a înțeles că trebuie să dea un scop acestor cunoștințe. Și a căutat să ne cunoască astfel mai de aproape, pentru a-și putea îndreptăți în fața propriei sale conștiințe eforturile sale spirituale. Abatele Zavoral, după ce s'a interesat, astfel, de folklorul românesc, de istoria neamului nostru, de arta românească, a pus în cale acel important institut româno-ceho-slovac, unde rivna a peste optzeci de studenți, este îndreptată spre cunoașterea limbei, artei și trecutului nostru istoric. Acum a venit să ne cunoască prin proprii săi ochi țara, și spiritul poporului nostru, să audă graiul românesc vorbit în locurile lui de obârșie, să cerceteze arta noastră națională, și să stabilească astfel contact mai direct, nu numai cu poporul românesc, dar și cu complexul lui de viață.

N. DAVIDESCU

A MURIT FRANÇOIS de CUREL

Era un foarte prețuit dramaturg acest loren pe care marile Antoine îl lansase cu încredere, ajutându-l să devie „Ibsen al Franței”. Dar marile publici îl cunoscuser abia în urmă, atât din cauza caracterului dificil al dramelor sale cât și din cauza nobleței și dezinteresării sale.

Exemplar rar de scriitor de valoare care-și permitea să ignoreze Parisul și să nu-și facă reclamă.

Era boer de țară. Deci nobil, tradiționalist și cu o subtilitate specifică. Tradiționalist într'un fel aparte. Piesele scriitorului încărcate de idei și abstracții aminteau în prim rând natura largă pe care o iubea vânătorul. De obicei întunecată și simplă, uneori luminată de o rază de soare cald.

La fel în dramele lui un dialog tare și sobru pune o plasă cenușie peste personajele tăiate în metal, care frământau preocupări speciale, conflicte de idei de o austeră tinută, pe care un inovator le pregătea, punând acolo fără să vrea, ceva din caracterul său de gentilom de țară, care nu iubea Parisul. Toate aceste conflicte și probleme sociale, morale, sau religioase socotite cam indigeste de mul-

te ori, impregnate de filosofie și umanitarism, erau ocazionate de ciocnirile vechilor tradiții cu noile cerințe de viață modernă. Și dacă uneori François de Curel prezenta imparțial ambele aspecte cu defecte și calități, se pare totuși că inima lui era mai îngrozită de defectele ultimei civilizații. Un anumit îngheț intelectual zăvorea ideile și îndepărta pe diletanți și pe toți cei care dacă se temeau de „teme” ar fi putut să găsească în plus în aceste conflicte, și caractere.

Și iată cum, voind să facă unele concesiuni și marelui public, François de Curel a trecut cum era de așteptat de la conflictele de idei la problemele de conștiință. Ele sunt mai accesibile publicului fiindcă mai mulți le-au trecut, în așa fel, altfel. sau își închipuie că le-au trecut într'un fel. Ele pot da în plus o idee de cum poate fi viața altora și se fixează mai ușor în memorie prin analogii. Întâmplările pasionale se integrează desigur în această denumire și ele sunt ori-cum un agrement. Analize psihologice se adaogă, subtilități și paradoxe de salon. Speculații mai mult sau mai puțin facile, după autor, care rar mai amintesc

ceva din construcție sobră, dură și îndă de mai înainte, creastă pietrosă munte pe care nu oricine o poate urca. François de Curel a reușit totuși să aibă prea mult respect pentru înalta tinută a preocupărilor lui anterioare să dea acum remarcabile piese ca aceea „La danse devant un miroir” în care burul imaginației apără un dans nesc și pasional în căutarea realității. Cunse Subtilitatea lor place uneori mult chiar inițiatorilor cărora le displace atmosfera prea încărcată de idei celelalte.

EMIL GULIAN

plastica

AUREL BĂESU

Înterupem cronica salonului oficial, spre a face loc acesteia, despre pictura lui Aurel Băescu. Căci expoziția deschisă Duminică la Cartea Românească ne chiamă atenția și izbuțește să ne intereseze în acest sfârșit de activitate artistică, când ultimile manifestații sunt doar o prelungire fără entuziasm până la vacanța definitivă.

De câte ori e vorba de Băescu, pentru cel care scrie aceste rânduri, rumele eroică amintiri nu așa de îndepărtate, dar cu'n fior de tristețe pentru tinerețea pierdută acum în bună parte din întâmplările dureroase multe, îngrămădite de vreme.

Iată-l la Iași, la școala de Bellearte, mic de statură numai ochi și neastâmpăr, stea între colegii lui, lăudat și cu succese continue, un petit maître în fața lui și în fața moldovenilor blajini, mândri de unul de ai lor. Inprietinit cu desenul și culorile de timpuriu, se juca cu ele abil și cutreerând Moldova adună sumedenie de priveliști în cari sufletul pământului acelaia frumos se găsea într'o îmbinare de seriozitate și copilăresc. L'am văzut apoi neostenit, pictând tot felul de chipuri cu o uimitoare ușurință, într'o manieră poate puțin cam uzată, dar întotdeauna reușind cu si'n peisaje, să se apropie de caracterul modelului și mai ales să aibă vervă în redarea simplului omeneș. Vine Italia curând, cu învățămintele ei ce nu-i erau străine, întărindu-i convingerile în romanismul vârstei, lege a întregii firi în țara cântecelor ușoare și a expansivității teatrale.

Băescu, prin educația căpătată la școala de Bellearte, în mediul atât de îndepărtat de prefacerile timpului din orașul trecutului — în călătoria lui în imposibilitate de a recepta spiritul nou pe care alții, atâția îl cunoșteau și-l lărgeau, știa prea puțin din ceia ce l'ar fi putut ajuta în evoluția artei lui. Totuși artistul acesta vitregit de soartă și prin sănătatea-i șubredă, s'a născut cu o cuminenție și cu'n bun simț care l'a ferit să se arunce în extreme la un moment de criză și nici nu l'a statornicit în comodul și sterpitatea repetiției. În vreme ce Bălțatu cu care a fost asemănat și comparat nefavorabil, s'a schimbat apucând-o când spre impresionism, când spre clasicism neasimilând și rămânând nesățier în demonstrațiile plastice. Băescu și-a urmat calea, evoluând firesc, cucerind cu încetul aspectul sub care se prezintă pictura lui de astăzi.

Cu expoziția dela Cartea Românească, Băescu face un pas mai departe. Un pas precis distanțat or'orm de felul picturii dela Iași, de care pe atunci era sigur fără conștiință. Intoarceri, șovăeli, nu mai pot surveni; ultimul popas îi aparține, el s'a adăogat natural după ani și ani de muncă și contribuie la împlinirea personalității.

Întâlnim și acum pânze, unde culoarea, cu toată virtuozitatea pensulei nu e cea adevăată și nu are stabilitate — sunt resturi dintr'o lipsă de înțelegere asupra rostului materialului. Le pomenim într'adins spre a scoate în evidență biruința lui Băescu din alte lucrări. I-am văzut câteva naturi moarte, câteva peisaje, un nud (cel mare) și chiar un autoportret (cel îmbrăcat în albastru) din care cunoști că atenția pictorului a stăruit serios: legile de greutate și echilibru au fost studiate, apropiindu-l astfel de liniștea și de claritatea clasicismului. Toate încercările lui Băescu de până acum, se opresc în această limpezire și siguranță asupra raporturilor de existență într'un câmp pictural, care-l ridică la incontestabilă valoare, dincolo de atâtea succese ușoare obținute adesea prin subiect ori printr'un sentimentalism de anecdotă. Băescu ancorază definitiv în pictură. Claritatea, seninătatea vizuală, transparența cromatică — sunt cele mai noi și mai veritabile cuceriri ale expozantului din sala „Ileana”. Oamenii și lucrurile stau pline de rodul luminii, sunt realizate în bucuria aceia a vieții plastice, dându-li-se posibilitatea să existe numai din faptul că sunt volume îmbrăcate felurii de razele soarelui.

Băescu se familiarizează repede cu modelele sale — pentru el a fost totdeauna

o nimica toată să picteze pe cutare cunoscut sau cutare priveliște și a pus un fel de gentilețe în reușitul unei imagini. De vre-o câțiva ani stând retras la Piatra-Neamț, a avut puțința să se adâncească în meditații și să trăiască în fața unei simple cărți ori a unei flori mai mult decât în fața atâtor oameni și atâtor încărcate peisaje asupra cărora i se impuneau anumite pretenții, stânjenind libertatea pictorului.

Acum ni se pare că a realizat pentru prima dată ceia ce a vrut numai el, ceia ce a putut să vrea. Și sunt destule probele de mai sus ca să ne convingă de câte mai are de spus, de câtă ineputabilă dragoste are de pictură, de câtă forță de primenire e capabil.

Împrejurări nenorocite nu-i permit să-și vadă propria-i expoziție.

De departe noi îi trimitem pe această cale felicitări pentru luciditatea cu care ajunge să vadă lumea culorilor și a liniilor. Succesul acesta e mare și nu e hărăzit ori și cui. I-l recunoaștem, și ne creștem nădejțile în talentul lui, nu din obișnuită politețe.

Library Cluj TAKE SOROCEANU

P. S. Expoziția Aurel Băescu dela Cartea Românească rămâne deschisă până la 27 Mai.

AUREL BĂESU: NUD

aşa şi-aşa...

A la manière de... TUDOR ARGHEZI

DESPRE CALORIFER

În momentul în care punem revista noastră sub presă două vesti vin să ne întristeze deopotrivă. A murit George Ranetti, humoristul cel mai popular şi cel mai fecund al nostru, directorul revistei Furnica şi cronicar al ziarului Universul.

În aceeaşi zi gazetele au publicat informaţia că după exemplul Franței, Sindicatul Viticol Român, a instituit un mare premiu al viilor care se va decerne scriitorului „ce va fi cultivat în literatura sa virtuțile tari ale neamului”.

Firește inițiativa d-lui Dragomir, președintele Sindicatului, ar fi trebuit să se bucure, dacă ea n'ar fi coincis straniu cu moartea celui mai indicat scriitor la acest premiu.

George Ranetti a murit cu o zi prea de vreme. Neobositul și vecinic-surzătorul nostru humorist, rudă spirituală cu Tony Bacalbașa și cu Caragiale, n'a avut norocul de a se încorona cu acest premiu care în Franța a făcut din bătrânul Raoul Pocheon un simbol al pasiunii lui Colas Breugnon, fiul Galilor.

„masa literaților”

Multă lume își mai amintește despre faimoasa „masă a literaților” dela terasa nu mai puțin faimosă. Venea la svaț și la interminabile suete, mai toți scriitorii tineri de pe atunci (adică toți cei bătrâni de azi). Se înțelege că nimeni nu avea nevoie să se așeze la această lungă masă, monopolizată de pictorul C. Russu. Într-o zi însă un domn cam în vârstă, slab și cu călcăie obișnuite de prin partea locului, se așază la această care singură rămăsese liberă. E poftit numai decât, de către chelner să se scoale:

— Nu se poate să stați aici. Asta-i masa literaților...

Necunoscutul se scuză politicos și pleacă. Era Gh. Coșbuc.

Lumina electrică, parchetul și caloriferul, dar mai ales caloriferul sunt cele trei mari atribute ale confortului modern.

Dacă ești din provincie și n'ai văzut în viața ta calorifer, când vii în capitală și trași la hotel, cea dintâi grijă pe care ar trebui s'o ai, după ce ți-ai terminat vizitele de rigoare pe la personalitățile politice de curând decedate, este să te cobori și spre partea clădirii ascunsă dedesubtul ei sub denumirea de calorifer.

Printr'un mecanism pe care nu l-am putut încă bine explica, te lași vertical în jos pe lângă zid, sfredelind scările în spirală. Cutia în care stai răsună ca un diapazon iar dacă lipești podul palmei de orificiul urechei cornetul emite note muzicale situate cu o octavă mai sus de timbrul obișnuit al contrabasului. Abia intrat însă în cușca ascensorului te apucă un neastâmpăr: vâri mâna în buzunar, incredințat că ai prins de coadă un pitpalac. Spre mirarea ta nu găsești nimic. Răsucit între guler și cravată, fișorul te ciupește de ceafă ca un limbric introdus în mod clandestin.

Ascuns în pardoseală încearcă să te gădile pe talpa piciorului, începând de sub unghia degetului mic și continuând în diagonală spre călcăie și glesne; atunci te lași pe vine, dai ochii peste cap și leșini de bucurie. Dacă ascensorul te impresionează și mai puternic, obsedat de zgomotul său aerian, te afunzi cu mâinile în cărămizi și lovindu-te cu capul de perete, te scobești în nas, până la emuiizare, congestionat și cu picioarele încălecate pe ferestre. Membrele desarticulate și moi ca niște bucăți de gelatină sunt apoi readuse în poziția inițială prin fricțiuni și masajii repetate cu degetul arătător.

Odată ajuns jos, ascensorul se repede în sus, transformat în aeroplan. Subsolul începe să se învârtăască de jur împrejur, spre nedumirirea locatarilor dela mansardă care te privesc speriați și aplecați în gol cu luneta. Ca să nu pierzi vremea pornești în pas gimnastic și printr'un ocol centripetal, străbătut într'un picior, cauți să-ți restabilești centrul de gravitate; această operație se poate executa cu multă înlesnire, așezându-te cu fața spre nord și pipându-te ușor cu un chibrit aprins pe la spate.

Caloriferul propriu zis nu este altceva decât un cazan în formă de balon captiv, construit din tablă galvanizată și beton armat. În secțiune longitudinală pare în totul analog unui tub de orgă: îi poți stabili la încheieturi vânturile și nodurile. Văzut din profil are formă de tirbușon și stă atârnat de tavan cu două ace de siguranță de felul bretelelor care se prind pe dedesubt pentru a ține în suspensie pantalonii fără nasturi.

Ajutorul de mecanic a fost foarte gentil cu mine și mi-a explicat pe larg modul de funcționare al caloriferului. Dela el am aflat că numai după ce apa s'a urcat

de trei degete se deschide robinetul. Afară de aceasta vaporii de apă nu trebuie niciodată să ajungă până la suprafața plină volatizare, căci o temperatură prea ridicată ar putea provoca explozia cazanului; ca măsură de precauție este necesar ca cifra arătată de indicele barometrului să corespundă de-auna cu data din calendar.

În ultima mea vizită făcută la calorifer n'am urcat pe cazan ca să văd până la ce mai mici amănunte alcătuirea.

Spre a întâmpina orice primejdii luat toate măsurile necesare, legându-mă de subsuori un brâu pe care l-am prins cu o frânghie de cârligul special agățat pentru acest lucru dedesubtul lămpii. Într-o mișcare neprevăzută însă am alunecat, precipitându-mă cu șezutul perpendicular pe o placă de asbest înroșită, ca un semn de recunoaștere, urma să se în basorelief o port de atunci nedeslușită de ființa mea și ori de câte ori mă așez pe un scaun, plasticitatea ei străbate prin pantalonii, pecetluind locul cu sigiliu autentic, imprimat în caractere gotice.

Prin aplicarea unui astfel de tratament poți prezerva în mod sigur de o mușcătură venineasă prin părțile moi ale corpului. De recomandat ar fi însă tratamentul să devină obicei, fiind mai des practicat, dacă s'ar putea cel puțin de cinci ori pe zi, astfel ca în decursul unei săptămâni să se obțină o imunitate completă.

Sunt convins de altfel că partea esențială a unei vieți fericite este caloriferul. De aceea studiul meu asupra caloriferului l-am dus și mai departe, încercând să-mi explic genealogia cuvântului românesc caloriferul se chiamă tot calorifer. (Ultimul se scrie cu doi o și o la urmă). În vechea limbă slavonă vântul acesta își găsea echivalentul cuvântul tulumbată.

Vecinii noștri slavi însă au depășit totul sfera noțiunii de calorifer, dându-i atât de multe înțelesuri încât nimeni nu știe când îl întrebuințează dacă vorba de pompier, sprîț sau calorifer. P. S. Cea mai mare dorință pe care am este să-mi am și eu caloriferul atât de timp însă cât sunt lipsit de mijloc și nu-mi pot preface măcar pe vremea ploaie fundul nădragilor în pelerină, brelă și galoși, iar la solemnități în dingotă și ciupaclac, totul va fi zadă și inutil.

VIRGIL HUZAR

literara

oseama de cuvinie

La o recepție Talleyrand se găsea așezat între doamnele de Staël și Recamier. Foarte gulant față de ambele doamne, el arăta totuși o nuanță de preferință, desigur de pronunțată, față de cea de a doua.

— În sfârșit, să vedem, spuse doamna de Staël puțin enervată, dacă am cădea amandouă în apă, căreia i-ați da mai întâi ajutor ?

— Oh ! baroană, răspuse perfid Talleyrand, sunt sigur că d-voastră înotați ca un inger.

Ducesa de Guise ruga pe fratele său să nu mai joace la jocuri de noroc, căci ea pierde toată averea familiei.

— Scumpa mea soră, îi răspuse cel vizat, mă voi lăsa de joc, atunci când și tu te vei lăsa de dragoste.

— Ah ! ticălosul, reluă ducesa, nu se va corija niciodată.

Duhovnicul lui Malherbe, îi descria feticărea celeilalte vieți într'un limbaj plin de expresii vulgare și puțin corecte. Poezul îl întrerupse, zicându-i :

— Nu-mi mai spuneți nimic, stilul d-voastră mă dezgustă de raiul despre care îmi vorbiți.

Tristan Bernard șade instalat foarte confortabil într'un compartiment de clasa întâia și fumează o țigare. Un domn așezat în fața ilustrului scriitor, îi spune :

— Vă rog, domnule, să nu mai fumați.

— Voi face ceea ce îmi place, domnule, răspuse Tristan Bernard.

— Vom vedea !

Domnul cu pricina trage semnalul de alarmă ; trenul se oprește și șeful de tren apare.

— Ce este ? întrebă el pe călători.

— Iată ce este ; acest domn — și indică pe Tristan Bernard — fumează într'un wagon de nefumători, fără permisia celor din acelaș compartiment.

Șeful de tren se adresează atunci lui Tristan Bernard ; dar acesta spune liniștit :

— Domnule șef, cereți mai întâi celui care se plânge, biletul.

Șeful de tren cere atunci biletul domnului în chestie ; este un bilet de clasa II. În consecință este poftit să părăsească wagonul și trenul își reia mersul.

O vecină întrebă atunci pe Tristan Bernard :

— Dar, domnule, cum ați ghicit că domnul de adineaori avea bilet de a doua ?

— Foarte simplu, răspuse Tristan Bernard, avea biletul în buzunarul vestei și am văzut că era de aceeaș culoare cu al meu.

b a z a r

IDEIE ORIGINALA

Un rajah din India a comandat unei firme de automobile din Germania un automobil, a cărui parte de dinainte va fi astfel construită încât să reprezinte un tigru cu botul larg deschis. Lumina farurilor va trece prin ochii acestui animal de oțel, încât atunci când automobilul va fi în mers, mi se va semăna noaptea, va semăna unui tigru de Bengal, tăind cu o viteză respectabilă spațiul.

Aplicând acest principiu, s'ar putea realiza mașini, cari să reprezinte fauna caracteristică fiecărei țări.

Am vedea trecând foarte liniștit și comod pe străzile marelor orașe : leul african, jaguarul din Paraguay, ursul polar, kangurul din Australia, taurul spaniol, etc.

ȘARPELE URIAȘ DE MARE

Presa străină a semnalat de curând că unul dintre acești monștri marini a fost pescuit în apele africane. Este a 163-a reptilă gigantică, care de 500 de ani a înflorât conversațiile marinarilor. Cea mai mare parte dintre acești boa acuatici nu erau decât închipuirii ale marinarilor, adesea transformate dintr'un șir de rechini, mârșuni, sau balene, văzute bineînțeles de departe.

În 1904, locotenenții vaselor Lagrésille și L'Est au văzut în baia din Along, la Tonkin, un animal de o lungime de aproape 30 metri, care înainta prin undulații verticale și din al cărui cap țâșneau în aer două coloane de apă vaporizată. Le-a fost însă din nefericire imposibil să-l prindă.

VARSTA TURCILOR

Sunt indivizi cari trăesc mai mult de o sută de ani — este un caz obișnuit speciei omenestii — dar să fi de cinci sau de șase ori centenar este ceva mai greu. Acest fapt s'a produs de curând la Turci. Se știe că în prezent acest popor se modernizează : a fost desființat voalul după obiceiul femeilor, au înlocuit fesul cu o pălărie europeană și în sfârșit au abandonat vechiul lor calendar, înlocuindu-l cu cel de pe continent. Dar, în 1926, ei erau după calendarul lor în 1342, și la 1 Ianuarie anul următor au și ajuns în anul 1927 ; un copil, născut în 31 Decembrie 1926, avea, ziua următoare, 595 de ani, și acei cari la aceeași dată erau octogenari, s'au apropiat foarte neobservat de al șaptelea lor veac.

Când viitorii istorici vor constata acest fapt, fără a cunoaște cauza, nu vor mai zice „puteritic ca un turc” ci „bătrân ca un turc” chiar dacă este vorba de un „june turc”.

caricatura zilei

EXPLICAȚIE

— ...Acum înțeleg eu, pentru ce ni s'au trimis bilete de teatru gratis...

(Life)

LOGICA

— Ușor de înțeles, Melanio !

Ne cântărim împreună și apoi împărțim greutatea pe din două !

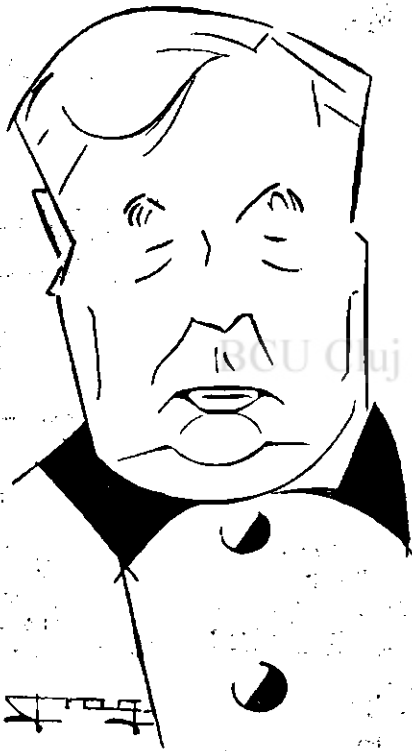
(Dimanche Illustrée)

carti redate în extrase

UN FALIT GENIAL: ANDRÉ ANTOINE

René Benjamin

Odată mai mult teoria contrastelor își dovedește temeinicia. Savurosul autor de spumoase comedii ușoare, René Benjamin — jucat cu mult succes acum câțiva ani la noi pe scena Teatrului Mic — nu putea să nu fie impresionat și atras de personalitatea și mai ales de opera trainică a lui Antoine, după cum era firesc ca acesta din urmă să nutrească o vie simpatie pentru fantezistul care-i descrețea fruntea. Datorită acestei prietenii care i-a îngăduit lui Benjamin să cunoască adânc pe marele animator, el putu să înfățișeze o schiță viguroasă și în același timp pitorească a lui Antoine și a minunatei sala cariere.

ANTOINE

O epocă. O epocă pe care a creat-o. Și un viitor în viitor pe care l-a pregătit.

Intr'adevăr în teatru talentele nu răsar dintr'odată decât rar de tot. Ele trebuie create prin condiții prilenice dezvoltării lor. Trebuie deci oameni cari să aibă teatre și să îndemne tineretul epocii să lucreze pentru aceste teatre.

De aceea Antoine este creatorul teatrului francez modern.

Antoine e o figură impresionantă care nu are împrejur decât dușmani sau prieteni. În nici un caz indiferenți. Pe Antoine îl urăști sau îl iubești. Eu sunt printre cei din urmă și veți vedea pentru ce.

CUM L-AM CUNOSCUȚ PE ANTOINE

Acum doisprezece ani, băștandul care eram, aduse portarului dela Odeon manuscrisul unei comedii în două acte.

Portarul se arătă plin de majestate. Imi spuse :

— „Pune-l acolo !” arătându-mi sobița de fier.

M'am supus. Dar m'am simțit umilit. Numai după ce m'am întors acasă am înțeles atitudinea acestui funcționar care vedea aproape opt sute de francezi făcând acelaș gest în fiecare an. Căci sunt în fiecare an opt sute de persoane cari scriu piese pentru Odeon : popi cu multe ore libere, notari la pensie, conțopiști în concediu și câțiva autori dramatici.

Încercam și eu să fiu printre aceștia din urmă, dar nu eram încă sigur dacă sunt.

Mi-am digerat umilința și după cinci zile primesc un bilet dela Antoine, scris așa cum serie el, precis și scurt :

— „Am citit, imi place, te joc. Vino să vorbim”

Sosesc într'un suflet. Era rândul meu să umilesc portarul trecând superb pe scara artiștilor.

Mă urc. Nu era acolo : repeta. Aștept. Numele meu aștepta și el alături pe birou lui. Deodată pe coridor, o umbră, o siluetă masivă și greoaie : este el. Mă dau la oparte, trece și intră alături în cabinetul lui. Sunt introdus. Imi arată un fotoliu.

— Stai acolo.

Vocea lui !

Mă așez într'un fotoliu moale în care nu mai exist. Mă privește cu un aer plictisit, grăbit.

— „Va să zică montăm bazaconia dumitale. Pe cine vrei să punem ? Uite pe cine îți propun eu.

Citesc tremurând o listă de nume. Imi îngădui să prouunț unul care nu era pe listă.

Antoine sare în sus.

— „Ah da? Bine. Atunci n'am înțeles nimic. Merge. Asta înseamnă că sunt un idiot. Trebuie să-mi spui dragă domnule că sunt idiot. De ce ți-e frică, de mine sau de adevăr ?

Mi-era frică și de una și de alta, dar mai ales de el.

Mi-a fost frică de el șapte ani ; dar din prima zi am conceput o admirație fără margini căci de patru ani de când mă învățeam în Paris în lumea gazetelor și teatrelor, era prima oară că întâlneam un om adevărat, un om care

nu își da osteneala unei atitudini de față de un începător — un om care înfățișa așa cum era cu voința lui, felul lui și mai ales cu sinceritatea lui.

Și omul acesta care mi-a dat prin impresie de forță și de adevăr, astăzi fost Antoine toată viața.

TRASATURI CARACTERISTICE

Voință.

Are opt ani. Părinții îl duc la expoziție. Aude că este un elefant : vrea să vadă elefantul. Nu a văzut nici unul. Mamă-sa îi spune :

— „Nu plictisești întotdeauna pe de te luăm.

— „Nu, eu vreau să văd elefantul.

Se perde de părinți în mulțime. Văd elefantul, se miră, admiră. Dar trece să se întoarcă acasă. Are numai câțiva bani în buzunar. Se gândește :

— Dacă iau omnibuzul, nu o să pot să vin acasă cu ce indulci pe mama

Cumpără cu cei zece bani cum vrea pentru mamă-sa și cum nu îi mai rămâne nimic și nu știe drumul, se pierde foarte simplu după omnibuzul care merge spre cartierul lui. Se pierde după unul până obsește. Se oprește așteaptă pe celalt. Și ajunge acasă fără năncă urechială, dar nu-i pasă : a văzut elefantul.

Prinul semn de voință.

Adevărul.

La 14 ani, fata unui vecin îl duce într'una oară la teatru. Juca în „Pisica Albului” Regisorul e teribil.

Nu permite pe nimeni în dosul de lucru. Fata îl băgă în cușca suflărilor lui. De acolo vede toate trucurile și șinării dar iluziile lui nu cad, dămpează. Dragostea de teatru se deșteaptă în el, dragoste care va fi la început o tralansată de lecturi, căci citește tot ce îi cade în mână.

Părinții lui cari nu erau bogăți îl dat la institutul Didot. Citește tot ce află acolo ; seara se duce la Biblică que Mazarine, la Saint Geneviève, la Natională. La prânz nu mănâncă decât de una. De cele mai multe ori îl scapă cu nasul în lăzile anticarilor de cheiuri. Rezultatul e un oarecare în creșterea fraged. Teatrul pare pentru el clipă înăbușit. Dar întâmplarea

cars al lui Taine la *Ecole des Beaux Arts*, unde intră într-o dimineață îl readuce la arta dramatică și îl face să simtă că pentru ea este născut.

După patru ani de regiment în Tunis, se angajează șef de clacă la Comedia franceză, apoi figurant.

În această din urmă calitate se găsește la un metru de Monnet-Sully, de Cost, de Delaunay cari sunt în zorii gloriei lor. Și ascultându-i le învățăm rolurile. Nu mai lipsește decât ocazia ca să facă din Antoine ceea ce trebuia să fie. Și ocazia nu întârzie.

DEBUTUL

Antoine era funcționar la Compania de gaz unde câștiga 150 franci pe lună. Un coleg îi spuse într-o zi :

— „Știi, avem la Montmartre un mic cerc de funcționari și de tineri lucrători. Nu vrei să vii să ne vezi : jucăm teatru.

Alergă numai decât și găsi că ce se juca era idiot : repertoriul lui Scribe. Și atunci avu prima idee genială.

— „Sunteți toți oameni tineri — le spuse el — căroră vă place să jucați teatru, dar nu vă gândiți că poate sunt și alții cărora le place să scrie. Pe aceea trebuie să îi descoperim.

Astăzi la 70 de ani Antoine e de aceeași părere și „descoperire” mereu.

La întâmplare a găsit trei manuscrise dintre cari unul al lui Leon Hennique care astăzi face parte din Academia Goncourt.

Dar cercul se sperie și nu mai vrea să dea sala ci s'o închirieze și cu o sută de franci.

— O sută ? spune Antoine. Ne-am înjeles.

El câștigă 150 pe lună. La 30 la ora 3 își ia leafa. Hotărăște deci să joace la 30 la ora 9 după ce va fi plătit sala la ora 6.

Dar pentru punerea în scenă îi trebuie mobile, mobile adevărate. Le obține de la mama sa care îi va împrumuta sufrageria. Inchiriază singur o căruță cu hubube, încarcă bufetul, masa și scaunele, se înhamă la căruță și fluerând urcă totul până în Montmartre.

Seara importantă sosește : 30 Martie 1887.

Dată istorică pentru teatrul francez și chiar pentru cel universal. Se ridică cortina. Actorul care spune prologul se bâlbâie, primul act este de plâns, al doilea cade ; din fericire la al treilea succes. A doua zi „Figaro”-ul (niciodată nu s-ar fi închipuit Antoine că dela această primă bătălie, Figaroul se va ocupa de el) scrie sub semnătura lui Henry Fourquier :

„Cât de ciudat e Parisul. Uneori, într-o stradă întunecoasă, zărești o lumină și o biată ferestruică : e cine scrie ce poet care e poate pe cale de a pregăti la lumina lămpii afumate o autoră.”

Și era într'adevăr una.

Dar Antoine a rămas dator 300 franci.

Viața lui Antoine, din acest punct de vedere ar fi trebuit să fie scrisă de Balzac, căci a fost la fel hărțuită neîncetat de creditori, dela prima până la ultima zi.

Dela 300 de franci datoria s'a urcat progresiv la 750 mii de franci, sumă ca-

re reprezenta pasivul lui Antoine când a fost pus în faliment la Odeon.

Dar acești 300 de franci nu l'au speriat. Bani se găsească — spune el. — Greutatea este să găsești manuscrite.

SITUAȚIA TEATRULUI FRANCEZ

Caro era situația teatrului francez, în momentul în care Antoine începe vânătoarea de autori ?

Ca întotdeauna, din treizeci în treizeci de ani ; desparte autorii ajunși cari nu vor să se ducă, și de alta tinerii cari nu au ajuns dar cari ar voi să ia locul bătrânilor.

În 1887, Dumas, Sadou, Meilhac și Halévy aveau încă succesul mare de bani, dar erau pe panta fatală. În fața lor o bandă de tineri necunoscuți și grăbiți. Și între ei d-nii directori cari nu voiau să meargă spre cei tineri de teamă să nu piardă bani dar nu mai stimau pe zaharisii de cari ar fi vrut să se debaraseze dacă tinerii le-ar fi adus câștigul lor.

Concluzia : trebuia să vină un amator, să vină Antoine ca să deschidă porțile tineretului.

Cum ?

Bizar lucru. Omul acesta care va rămâne în istoria artei dramatice ca omul naturalismului s'a adresat întâi la trei poeți.

Treizeci de ani mai pe urmă Jaques Copeau avea să spună :

— „Să vedem teatrul poezilor.

PRIMELE MANUSCRISE

Primul poet căruia se adresează este Emil Bergerat. Îl îndemnase să înceapă cu el, violența cu care acesta atacase prin presă teatrul contemporan.

A doua vizită e la Catulle Mendès și a treia la Theodore de Ranville.

Cu toate că era necunoscut Antoine impuse prin siguranța lui și câștigă încrederea celor trei poeți cari îi promisera trei piese.

Cu aceste trei manuscrise se întoarse la Compania de Gaz de unde demisionă. Amuzant e că mai târziu când Antoine era deja celebru, Georges Ancey întrebând la societate de adresa lui i se spuse :

— Ah Antoine ? Nu mai știm de el. A ajuns rău săracul, s'a făcut actor.

Antoine însă în lumea teatrelor începuse să fie cunoscut. I s'au făcut propuneri de angajamente, pentru el fabuloase. Dar cu o tărie formidabilă a rezistat invariabil :

— „Imposibil. Am programul meu.

Care era acel program ?

În primul rând cele trei piese. Apoi speranța tenace și în sfârșit efectiv 1500 de foi volante imprimate la un tipograf pe care nu a putut să-l plătească neavând să îi ofere decât cele trei sute de franci datorie. Plicuri și-a procurat de pe o prietenă a mamei sale care avea o librărie.

Numai cu poșta nu putea să aranjeze. Dar i-a făcut concurență. S'a hotărât să ducă singur scrisorile la destinație.

Dela 1 la 15 Iulie 1887, și-a procurat adresele și dela 15 la 24 în fiecare noapte ducea scrisorile între zece seara și

patru dimineața. La 24 își termină turneul la patru și jumătate dimineața când pune scrisoarea la Tata Clemenceau, care pe atunci nu era însă Tata Clemenceau, dar era tot „dat dracului” căci avea o cutie de scrisori așa de bine ascunsă sub iedera grilajului că i-au trebuit zece minute lui Antoine ca s'o dibuiască în Avenue Montaigne.

Apoi a așteptat răspunsurile cari nu au venit. Însfârșit după o lună a primit o scrisoare dela un marchiz din Avenue Kléber.

O ofertă de fonduri ?

Nu. Marchizul îi oferea o operetă pe muzica unei cunoștințe din provincie.

Și Antoine își începe a doua stagiune cu unica resursă cei 300 de franci datoric și cu tot curajul său.

PRIMA GENERAȚIE

De aci devine imposibil — în cadrul acesta — să urmărim cariera lui Antoine pas cu pas, ci doar cu etape.

A creat un teatru : „Teatrul Liber”.

O să creeze actori : Gémier, Grand, Arquillière.

O să lanseze autori : Lavedan, Donnay, Descaves, Brieux, Courteline, Jules Renard.

Astfel se poate spune că toți acei ce sunt astăzi între 50 și 60 de ani au fost creați de el, toți fără excepție. Căci întâi i-a găsit; după aceea i-a apărât, i-a impus, continuând să-i joace până ce au putut să sboare cu propriile lor aripi.

Atunci i-a părăsit zicându-le :

— Acum porțile teatrelor vă sunt deschise. Datoria mea acum este să găsească alții.

A reînviat jocul, a reînviat punerea în scenă, și chiar tiparele dramatice.

A avut un „flair” genial pe care îl are și astăzi de a cânta, de a găsi, de a impresiona, de a realiza.

O anecdotă ilustrează acestea.

O DESCOPERIRE

În Iulie 1891 ajunge să aibă la el în cameră 500 de manuscrise pe care trebuie să le citească pe toate cu o egală atenție și conștiinciozitate.

Începe într-o Duminică seara și după ce a parcurs două piese cade peste a treia care îl sgudue și îi oprește respirația. Este intitulată „L'envers d'une sainte” și semnată M. de Watterneau. Pune mâna pe un toc și scrie febril :

„Stagiunea e câștigată cu dv. Mulțumesc Mulțumesc mai ales pentru emoția pe care mi-ai dat-o. Nu am avut încă una la fel”.

Luni, Marți, Miercuri nu mai găsește nimic interesant. Joi se oprește la o piesă intitulată „Amorul brodează” semnată M. de Weindel și scrie „Retiu”, Vineri, Sâmbătă, Duminică.

Iarăș un manuscris surprinzător : Figurantă.

De data aceasta nici un nume ci o adresă poste-restante. Iarăș scrie. După 48 de ore sosește un singur răspuns :

„Domnule aveți „flair”. Cele trei piese sunt de mine.

François de Curel

PREMIERE FURTUNOASE

Dar nu era numai să le descopere; piesele trebuiau să fie susținute. Ceeace făcea ca unele premiere să fie mult mai furtunoase decât faimoasa seară a lui Hernani. Așa la reprezentarea Claponilor lui Lucien Descaves adversarii grupați la balcoane au sărit în parter și s'a încins o pâruală că a trebuit să intervină pompele.

Uneori Antoine se amuza mai mult decât toți. Rosny se încapățâna să se creadă dramaturg.

Antoine încearcă, convins însă dinainte de rezultat.

În actul al doilea era un meeting la Londra

Figurația de 500 de persoane, fusese adunată de Antoine care cutrecerese Parisul, oprind pe toți cei ce aveau aer de englezi. În actul întâi izbucnesc huiduclile și flucăururile. Antoine tace și nu se clintește. Dar vacarmul ia proporții. Atunci pentru a-l acoperi Antoine râzând cu hohote de capul publicului, dă ordin figurației cu tobe și trâmbițe, care aștepta în culise, să intre în scenă ce reprezintă un budnar.

Tumultul s'a oprit dar piesa a căzut.

3 x 7 = 21

Antoine a făcut șapte ani la Teatrul Liber, șapte ani la Teatrul Antoine și șapte ani la Odeon. Viața a trei președinți de Republică.

După primii șapte ani dela Teatrul Liber voia să aibă o sală proprie. Întâmplarea îi oferă una în Boulevardul Strasbourg pe care o ia cu 120 franci și fondează Teatrul Antoine.

Își are actorii și autorii lui: continuă să joace pe Brioux și Courteline cari zece ani nu au fost jucați nici unde în altă parte.

Dimensiunile teatrului permițându-i-o, Antoine dă envergură punerii în scenă. Pentru prima oară apar figurațiile de masse și tendința de individualizare ale acestor masse. Publicul afluează. Începe să se șoptească.

— „Antoine face milioane”.

Șoptele ajung la urechea lui Antoine care se sperie. Într'adevăr s'ar putea îndrepta pe o cărare cari l-ar desființa din punct de vedere al artei și în plin succes, în plin succes. Antoine pleacă din Boulevardul Strasbourg și se înbarcă în cea mai hoffmanească aventură: ja Odeonul, și Odeonul i-l dă tocmai acela la care dusea a 1500 scrisoare Avenue Montaigne: Clemenceau care era pentru prima oară numit prim ministru.

Gestul lui Antoine era mai mult decât temerar.

Cine nu cunoaște legenda Odeonului la care niciodată nu se ducea nimeni?

Dar Antoine nu se speria de nimic.

Mai era și altceva. Începuse să se reproșeze lui Antoine unilateralitatea, se șoptea că lipsa lui de cultură îi dicta această unilateralitate de gen.

De aceea se hotărăște să atace marele repertoriu clasic.

Renovează Odeonul, schimbă personalul, afișele, biletele, tot. Dar publicul nu-l urmează.

Legenda rămâne cea mai tare. Antoine se încapățânează. Montările lui Shakespeare, Molière și Racine, montări

cum nu văzuse și nici nu va vedea vreodată Comedia Franceză îl duceau cu pași inspăimântători la faliment.

Dar Antoine era nepăsător și între tragedii, continua să joace tinerii; astfel a descoperit și lansat pe Duhamel, Jules Romains, Denys Amiel, pe care i-a găsit între 20 și 25 de ani și pe care i-a modelat.

ANIMATORUL

Antoine era superb mai ales când făcea să se repete. Sunt deja doisprezece ani de când am văzut acest spectacol pe care nu-l voi putea uita niciodată.

Era ceva feeric, ceva care nu îi aparținea decât lui.

Nici unul din oamenii din generația noastră nu ne va mai da o impresie atât de puternică. Era un spectacol în sală, în sala plină de umbră în care trăia cu geniul lui aspru. Sta într'un fotoliu urmărind piesa tânărului de 25 de ani. Repetiția începea pe scena goală, fără lumină, fără decoruri. Vagi actori se agitău la început, impresionanți de patron. Degeaba învățau câte opt zile rolurile, sub ochiul lui Antoine uitau totul, se încureau, se băbăiau. Antoine nu clintește. Mai întâi asculta. Apoi cu pasul lui lent și greu, se urca pe scenă și striga suflerului să-i arunce replicile din care Antoine refăcea scena, actul, piesa. Era în același timp fata, notarul, jandarul era tot și anima tot, bătrânul, domnul care își mărita copila. Da, în toate o forță, o măsură, un suflet, mai ales un suflet. Era impresionant. Autorul în fotoliul lui, simțea că nu mai există cu cei 25 de ani ai săi, că din modesta lui piesă dintr'odată eșea ceva straniu, ceva decuplat de Antoine. Apoi Antoine se repezea, da un ordin mașinistului, electricianului și totul lua o intensitate uluitoare.

De câte ori însă nu era întrerupt de creditorii tot mai aroganți și nerăbdători. Și datorile creșteau mereu.

Când a ajuns la 650 mii, s'a simțit pierdut.

— O să-mi dau demisia, o să restitui Legiunea de onoare și capitulez. Nu mai pot.

CANTECUL LEBEDEI

Dar în același moment hotăra să mai monteze un ultim spectacol. Visul lui fusese să vadă „Psyche”. Pentru că nu se dădea nici unde, trebuia să și-o ofere singure. A fost mareș. Toată splendoarea dela Versailles reinviase pe scena Odeonului. Dar când s'a ridicat cortina, nu erau decât trei sute de persoane în sala imensă. Antoine se aștepta. Și odată reprezentația sfârșită spuse prietenilor.

— De data asta s'a sfârșit. Nu mai e nici o speranță. Imi scriu demisia.

Un moment de tristețe. Apoi ridicând iarăș capul:

— „Totuși! am încheiat cu o seară glorioasă.”

FALIMENTUL

Plecând dela Odeon, Antoine a trăit o scenă de neuitat. S'a dus la Tribunalul

de Comerț să fie judecat, fiindcă se ruse falimentul.

Nu păstrase — ca om precis — de ceasul. O sală enormă. O masă pentru trei domni cari nu se ridică la intrarea lui. Înaintează până la masă. Își ține mâinile în mână; nu știe cum să înceapă.

Însfârșit le spune cu o voce înecată surdă:

— „Domnilor, iată, trebuie să procedați repede. Trebuie să pronunțați falimentul meu, când veți putea apoi să reluăm Crucea și să se sfârșească falimentul, că nu am seuză, nu am nici o seuză, nici nu pot avea. Nu am avut decât singură patimă în viață, și aceea cea scump.”

Și astfel le-a mai vorbit încă.

Apoi a tăcut. Judecătorii simțiseră astfel de accent, vedeau în fața lor om atât de sincer, atât de uriaș în biciunea lui încât au rămas stânjenți, neștiind la ce vorbă, la ce act să se întărească.

Însfârșit președintele s'a ridicat:

— „Domnule Antoine... nu... desigur nu e pentru acum, o să... o să facem tâi o anchetă și... aceasta o să dureze încă... asta e tot pentru un moment.”

Antoine l-a privit cu ochi rătașiți, apoi a salutat și a simțit privirea lui toșată. A plecat și pentru prima oară viața lui, pe pragul ușei sale a pertăreii dându-se la o parte.

Acum își câștigă viața cum poate câștiga dealtfel destul de bine, căci un fel de papă al teatrului. Este în acum într'un fotoliu de orchestră, jucând piesele altora, de către alții judecă, are foiletonul său, dra Vorbește de pe estrade, explică o fost viața lui, însfârșit se descoperă are 70 de ani și uneori spune:

— Nu pot să mă scol târziu ca Fouquières fiindcă trebuie să mă duc din greu.

Se scoală de vreme, aruncă un siu pe umeri, și lucrează cu acum mă pe care o avea la douăzeci și care nu poate să îmbătrânească.

